

AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ VE TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Hakkı Büyükbaş

Erciyes Üniversitesi

Nevşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

• • •

Özet

Bu çalışma, Aralık 2003'de Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi tarafından kabul edilen "Avrupa Güvenlik Stratejisi" belgesini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Belge üç bölüme ayrılmış olup, birinci bölümde uluslararası ve Avrupa güvenlik durumuna ve Avrupa güvenliği için muhtemel tehditlere yer verilmiştir. İkinci bölümde Avrupa Birliği'nin stratejik amaçlarının neler olduğu ortaya konulmuştur. Avrupa Birliği için dersler ve çıkarımlar ise üçüncü bölümde yapılmıştır. Belgede Avrupa Birliği kendisini, Avrupa güvenliğinden olduğu kadar, uluslararası güvenlikten de sorumlu, çok taraflı ilişkilere dayanan çok kutuplu bir uluslararası düzenin oluşturulmasında yerini alan bir aktör olarak resmetmiştir. Ne var ki Avrupa Güvenlik Strateji belgesi, Türkiye'ye hiçbir yerde gönderme yapmamış, Avrupa güvenlik arayışında Türkiye'nin muhtemel rolü hakkında hiçbir atıfta bulunmamıştır.

Bu çalışma üç bölüme ayrılmış olup, ilk önce Avrupa Birliği'nin dünya siyasetinde siyasi bir aktör olma çabası ve niteliği ele alınmıştır. İkinci bölümde ilgili belge ayrıntılı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde de Avrupa güvenliği için Türkiye'nin stratejik önemi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, güvenlik politikası, strateji belgesi, Türkiye, Türk dış politikası.

European Security Strategy Document and Turkey

Abstract

This paper attempts to analyze the European Union security strategy document which is adopted by European Council in December 2003. The EU document has three chapters and lays out the international and European security environment in the first place; strategic objectives of the EU, secondly and policy implications for the EU in the third chapter. The document outlines the security environment in which the EU regards itself as the European as well as the global security actor which is seeking to build up a multi-polar international order based on multilateralism. Nonetheless, the document does not give any information related to Turkey and its possible role in European security concerns.

This article is organized into three sections. In the first section, I outlined the becoming of the EU as a political actor. In the second section, the security strategy document of the EU is analyzed in detail. Finally, I tried to show the strategic importance of Turkey for European security.

Keywords: European Union, security policy, strategy document, Turkey, Turkish foreign policy.

Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi ve Türkiye

Giriş

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin Aralık 2003'de kabul ettiği 'Avrupa Güvenlik Stratejisi' belgesi analiz edilmiştir. Analiz çerçevesinde, Avrupa Birliği güvenlik algılamaları ortaya konularak, Avrupa güvenlik durumu ve Avrupa güvenliğinde Türkiye'ye biçilen veya biçilebilecek muhtemel rolün ne olduğu veya olabileceği hususu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Belgede Avrupa güvenlik stratejisinin genel çerçevesi belirlenmiş, güvenlik sorunları, çözüm arayışları ve alınması gereken tedbirler açıklanmıştır. Ne var ki belgede, Avrupa güvenliği için önemli hususlar arasında Rusya'nın önemi vurgulanırken, Türkiye'ye doğrudan bir gönderme yapılmamıştır. Halbuki Avrupa ve Türkiye'nin güvenliği birbirleriyle yakından ilişkilidir. Diğer taraftan belgede, AB güvenlik ortamı ve risk alanları olarak belirtilen bölgeler, Türkiye'nin de yer aldığı ve ilgilendiği yakın coğrafi bölgelerdir. Dolayısıyla belgenin analiz edilerek, AB'nin nasıl bir güvenlik algılamasına sahip olduğunun aydınlatılması gerekmektedir.

Belgenin içeriğinin daha iyi anlaşılması amacıyla birinci bölümde, Avrupa Birliği'nin bir siyasi aktör olarak niteliği üzerinde öncelikle durulmuştur. Bu çerçevede AB'nin "Dış ve Güvenlik Politikası" ve "Güvenlik ve Savunma Politikası" geliştirme çabalarına yer verilmiştir. AB'nin 'Avrupa Güvenlik Stratejisi' belgesi ikinci bölümde analiz edilmiştir. Belge ışığında AB'nin dünya (düzeni) politikası, küresel tehdit ve güvenlik algılaması ve dünya siyasetinde kendisi için nasıl bir rol tasarladığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Avrupa güvenliği için Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik önemi vurgulanmıştır. Yeri geldikçe de AB ve ABD güvenlik strateji belgeleri karşılaştırılarak konumuzun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

1. Bir Siyasi Aktör Olarak Avrupa Birliği

ABD, Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni koşullarda yeni siyaset benimsemiş ve uygulamaya koymuştur. Ancak Avrupa Birliği, ABD'nin Avrupa çıkarlarını yeni dünya siyasetinde yeteri kadar gözetmediğini ve beklentilerine yatkın bir tutum içinde olmadığını yavaş yavaş fark etmiştir. Dolayısıyla AB, yeni uluslararası siyasi ve güvenlik koşullarında doğrudan sorumluluk üstlenerek, uluslararası ilişkilerde bir aktör olarak konumlanmasının uygun olduğu kararına varmıştır. Bu karar doğrultusunda bazı yeni önlem ve mekanizmaların geliştirilmesi çabası içine girmiştir. Küresel aktör olmak, öncelikle Asya'da belli bir etki gücüne, nüfuz bölgesine sahip olmak ve bölgede belli bir denetim kurmak anlamına gelmektedir. Bu da Avrupa için Türkiye ile sağlıklı ilişkiler kurmayı gerektirmektedir.

Kimi çevrelerde, Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni uluslararası koşullarda, Türkiye'nin Batı ittifakı içinde öneminin giderek azaldığı kaygısı egemen olmuştur. Ancak yeni uluslararası koşullar, yeni sorunları beraberinde getirmiş ve söz konusu sorunların aşılmasında Türkiye'nin Batı ittifakı içinde önemli katkısı olabileceği görüşü yeniden ağırlık kazanmıştır (ORAN, 1996: 353-370). Özellikle ABD, başarılı bir dünya siyaseti yürütmenin önkoşulu olarak Avrasya kıtasında kendi konumunu koruma ve güçlendirme gereğini görmüştür (BRZEZINSKI, 1997: 64, 41). Bu bağlamda Türkiye'nin Batı ittifakı yararına katkısı olabileceğini fark etmiştir. ABD, ikili düzeyde bazı sorunlara rağmen, dış politikasında Türkiye'ye gerekli önemi vermiştir. Bununla beraber Avrupa Birliği, Türkiye'ye beklediği önemi ve desteği vermekte ilk önceleri isteksiz davranmıştır. Avrupa Birliği, genişleme sürecinde Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerini öncelemiş, bu ülkeler ve Rusya lehine Türkiye'yi nispeten ihmal etmişti.

Avrupa Birliği, Sovyetler Birliği sonrası uluslararası ilişkilerde daha güvenli bölgesel ve uluslararası çevre koşullarına kavuşmuştur. ABD ve Rusya dışında hiçbir devlet Avrupa'yı işgal edecek askeri potansiyele sahip değildir. ABD, Avrupa Birliği ülkelerini savunma yükümlülüğünü NATO çerçevesinde sürdürmektedir. Moskova ise, NATO ve NATO ülkeleriyle geliştirdiği yeni ilişkiler nedeniyle, bir tehdit kaynağı olmaktan çıkmış ve mümkün her alanda işbirliğine hazır olduğunu ortaya koymuştur. Böylece Rusya da Batı devletler sisteminin "normal bir üyesi" olarak yerini almaktadır. Buna rağmen AB'nin, dış, güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabası hız kazanmıştır. Esasen Avrupa'nın dış ve güvenlik konularında tek sesli ve siyasi bir aktör olma fikri ve isteği, Avrupa bütünleşme çabalarından önce ve bütünleşme sürecinin ilk dönemlerine kadar gerilere gitmektedir.

1. 1. Soğuk Savaş Süreci ve Batı Avrupa'nın Siyasi Kimliği

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da barış ve refahın yeniden tesis edilmesi için ekonomik işbirliği kadar siyasal işbirliğinin de önemli katkı sağlayacağı fark edilmiştir. Ekonomik sektörlerdeki işbirliği ve birlik çabalarının, siyasi ve savunma alanlarında kurulacak birliklerle harmanlanarak, Batı Avrupa'nın uluslararası siyasette kaybettiği konumu yeniden kazanabileceği tartışılmış ve bazı önemli adımlar atılmıştır.

1950'de, Pleven Planı olarak anılan projeyle, ortak silahlı kuvvetleri de olan "Avrupa Savunma Topluluğu" (AST) kurulmuştu. Ne var ki, AST'nin AET'nin bir parçası olması veya ikisinin birleştirilmesiyle Avrupa Birliği, o günün koşullarında mümkün olmamıştı. Halbuki hükümet ve devlet başkanları, Planı imzalamışlardı. Ne var ki, Fransız Parlamentosu bunu reddetmiş ve sonuçta Avrupa, etkin bir siyasi aktör olarak dünya siyasetinde yer alamamıştı. 1960'lı yıllarda, Avrupa Siyasi Birliği kurulması çerçevesinde, Fouchet-Planı ile yeni bir girişim başlatılmış, Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının oluşturulması tartışılmıştı. Ulus-devletlerin güvenlik ve savunma gibi oldukça duyarlı alanlarda egemenlik yetkilerini ortak Avrupa mercilerine devretme konusunda çekince koymaları nedeniyle, bu girişim de başarısız olmuştur.

1970'lerde daha mütevazı ve küçük adımları içeren Devignon Raporları adıyla anılan yeni bir öneri gündeme gelmiş ve "Avrupa Siyasi İşbirliği" (ASİ) kurulmuştur (ÜLGER, 2002: 64). Dış politika konularında, üye ülke hükümetlerinin birbirlerine danışacakları ve muhtemel tutumları hususunda diğer üyeleri haberdar edecekleri hükme bağlanmıştır. Üyelerin, mümkün olduğunca, dış politikalarını koordine ederek, ortak bir tutum benimsemeleri tespit edilmiştir. ASİ, Avrupa Toplulukları antlaşmalarına entegre edilmemiş ve ayrı bir tüzel kişilik olarak kurulmuştu. Buna göre ASİ, Topluluk üyelerinin ortak bir dış politika oluşturması veya dış politikalarını koordine etmesi amacıyla, ulus-üstü bir yapı olarak değil, tamamen hükümetler-arası çalışan informel bir mekanizma olarak düşünülmüştü. Hükümetlerin tam olarak yetkili olduğu ASİ'de, kararların ancak oybirliğiyle alınacağı kararlaştırılmış ve egemenlik hakları gibi duyarlı hususlarda üyelerin taviz vermeleri beklenmemiştir. Dış ve güvenlik politikalarına dair Komisyon, Parlamento gibi Topluluk kurumlarına yetki verilmemişti. Zamanla ASİ geliştirilmiş, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Siyasi Komite gibi yeni organ ve kurumlarla desteklenmiştir.

1986'da kabul edilen "Tek Avrupa Senedi" ile ASİ, Topluluk sözleşmesine dahil edilmiş ve Avrupa Dış Politikası için ilk defa hukuki bir temel sağlanmıştır. Ancak bu gelişme, ASİ'nin işleyişi ve kurumsal yapısında bir değişime yol açmamıştır. Avrupa dış politikası, ulusal-devletlerin yetkisinde

kalmış, kararlar daha önce olduğu gibi oybirliği esasına göre alınmıştır. Ancak üye devletler arasında danışma ve ortak tutum belirleme gibi hususlarda işbirliği artmıştır. Topluluk, özellikle “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü” ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası forumlarda tek bir sesle konuşmaya başlamış ve tek bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Topluluk, bu süreçte de etkin bir uluslararası aktör olma niteliği kazanamamıştır. Karar-alma sürecinin uzun sürmesi, oybirliği esasının korunması, kurumsal yetersizlik ve üye devletlerin zayıf irade göstermeleri gibi hususlar, Topluluğun çıkarlarının dış dünyaya karşı etkin şekilde temsil edilmesini sınırlandırmaya devam etmiştir. İki kutuplu dünya düzeni de Batı Avrupa’nın üçüncü bir güç olarak çıkmasına olanak tanımayacaktır. Topluluk, Siyasi Birlik veya Ortak Dış ve Güvenlik Politika Kimliği kazanma çerçevesinde Soğuk Savaş sonrası gelişmeleriyle yeni bir ivme kazanmıştır.

1. 2. Avrupa Birliği ve Siyasi Aktör Niteliği

Avrupa Birliği, Soğuk Savaş sonrası uluslararası aktör kimliğini ve siyasi profilini güçlendirmeye başlamıştır. AB, 1992 Maastricht Antlaşmasından itibaren, “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”; 1999 Köln ve Helsinki zirvelerinden sonra da “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası” geliştirmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Kosova deneyimi arkasından 1998’de St. Malo’da Fransa-İngiltere uzlaşması Helsinki zirvesinde Güvenlik ve Savunma politikasının oluşturulmasını sağlamıştır. Ulusal egemenliğin bu en duyarlı alanlarındaki entegrasyonun, daha sıkıntılı bir süreç olacağı ve belki de herhangi bir entegrasyonun olmayacağı, daha önceden kimi devlet adamı ve araştırmacılar tarafından ileri sürülmüştü. Ne var ki, sosyal ilişkiler ulusal sınırları aşan bir boyuta ulaşmış ve sosyal ilişkiler üzerinde denetim, özellikle küçük ve orta büyüklükteki devletler için güç hale gelmiştir. Bu da “bölge devlet” oluşumunu destekleyen bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır (SCHUBERT, 2000: 9-26). Zaten küresel etkinlikte ekonomik bir aktör haline gelen AB için ortak dış, güvenlik ve savunma politikaları geliştirmek bir gereklilik haline gelmişti.

Birlik, ortak bir Pazar ve para birimine sahip olup, ortak dış ticaret veya çevre politikası gibi, bir dizi ortak politika geliştirmekte ve sürdürmektedir. Ayrıca Birlik, ortak vatandaşlık kimliğini de yürürlüğe koymuştur (Arsava, 1998/1999: 293-304). Şimdi de bu gelişmelerin siyasi birlikle pekiştirilmesi istenmektedir. Böylece AB, birlik kimliğinin ötesine geçerek, tek bir birim ve aktör olarak uluslararası ilişkilerde daha etkili olmayı hedeflemektedir. Birlik kendi içinde olduğu gibi sınırları ötesinde de barış, güvenlik, insan hakları ve refahın teminat altına alınmasını arzulamakta ve bu amaç için katkıda

bulunmak istemektedir. Birlik, oluşumundan beri NATO ile birlikte Avrupa uluslarının barış, güvenlik ve refahına katkı sağlamıştır. Avrupa müreffeh bir bölge olarak geliştiği gibi, üyeler arasında belli bir güven de tesis edilmiştir. Artık Batı Avrupa'da savaşın ortaya çıkması düşünülemez bir hadise sayılmaya başlanmıştır. Avrupa Birliği'nin, bu başarısını uluslararası arenaya aktarmak istemesi doğal gözükmemektedir. Elbette bu Avrupa başarısında ABD'nin önemli katkısı olmuştur.

ABD günümüzde de bir Avrupa gücü olarak kalmak istemektedir. Esasen AB entegrasyon projesini, ABD'nin bir Avrupa gücü olarak konumlanmasından ayrı düşünmek oldukça güçtür. Özellikle İngiltere ve bazı yeni AB üyeleri, ABD'nin bir Avrupa gücü olarak kalmasını arzulamaktadırlar. ABD, AB içi güç dengesi, çatışma ve krizleri etkileme kapasite ve becerisiyle, AB bütünleşmesini biçimlendirmeyi sürdürmektedir. Tüm muhalefet ve dirençlere rağmen, Avrupa'nın lideri konumunu korumaktadır. Ancak ABD, tüm nüfuz gücüne rağmen, AB'ye karşı bir emperyalist devlet gibi davranmamıştır. Avrupa'da düzenleyici güç niteliğini sürdürmektedir. Bu da esasen AB'nin bağımsız bir aktör olarak biçimlenmesini sınırlayan bir faktördür.

AB devletleri, kendi aralarında başarılı bir politika geliştirmeleriyle ve bütünleşmiş bir güvenlik ve savunma gücü oluşturmalarıyla birlikte, ABD'yi ancak sınırlandırabilecekleri ortadadır. Çok sözü edilen Fransa-Almanya liderliği, ABD'yi ikame etmekten oldukça uzaktır. Tüm iddialara rağmen, Fransa ve Almanya'nın gelecekte birbirlerine karşı nasıl bir tutum takınacakları belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca, iki devlet ortak hareket etse bile, diğer AB devletlerine kendi çizgilerini her zaman benimsetememektedirler. Tüm beklentilere rağmen, Fransa, Almanya ve İngiltere arasında, Fransa-Almanya ilişkisine benzer bir ilişki kurulamamıştır (HILZ, 2005: 21). İngiltere geleceğini daha çok Avrupa-dışında güçlerle işbirliğinde görmeyi sürdürmektedir. Ayrıca ABD ile özel ilişkisi bilinmektedir. Sonuçta ABD, AB içinde etkisini sürdüreceği manevra yeteneğini korumaktadır.

Gerçi AB, askeri olmayan hususlarda başarılı bir güvenlik aktörü olmuştur (RUMMEL, 2004a: 259-279; RUMMEL, 2005a: 83-105). 1999'da AB, 'özgürlükler, güvenlik ve hukuk ortak alanı' olarak tanımlanmıştır. AB, etkili bir "ortak göç ve iltica politikası", "ortak bir hukuk", "uyuşturucu ve organize suçlarla mücadele" gibi, iç düzeni sağlayacak araçlar geliştirmiş ve başarılı şekilde uygulamaktadır. Ne var ki bu başarı, etkili bir dış, güvenlik ve savunma politikası ile desteklenememiştir. Bu alanda işbirliği, entegrasyon niteliğinden uzak, devletler arası dayanışma düzeyinde kalmıştır.

AB'nin dünya siyasetinde etkili aktör olmasından söz etmek istenirse, bu, zorunlu olarak, AB'nin 'Ortak Dış ve Güvenlik Politikası' ve 'Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası' bağlamında bütünleşme yolunda ne kadar bir ilerleme

kaydettiğini ortaya koymayı gerekli kılacaktır (ÇAYHAN, 2002: 42-55). ‘Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’ deyiimi, kullanıldığı tarihten beri, bir değişim yaşamamasına karşın, ‘Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’ ismi bazı değişiklikler geçirmiştir. Daha önce kullanılan ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ yerine, 1999 Zirvesi’nde ‘Ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, Aralık 2000 Nice Zirvesinde tekrar ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ibaresi benimsenmiştir. Anayasa Taslağı ise, ‘Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’ deyimini uygun bulmuştur.

1. 3. “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” Ve “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası”

Güvenlik ve Savunma Politikası, Nice Antlaşmasıyla Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına entegre edilip, resmi olarak bir parçası haline getirilmiştir (ARSAVA, 2003). Artık ortak bir savunmayı, yani askeri boyutu da içeren ‘Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’ oluşum aşamasındadır. ‘Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’ çerçevesinde ‘Ortak Tutum’, ‘Ortak Hareket’ ve ‘Ortak Strateji’ kararları alınmaktadır. Bu araçlarla Birlik, sadece kendi sınırları içerisinde refah ve güvenliğe katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda sınırları ötesinde uluslararası ilişkileri biçimlendirmeyi amaçlamaktadır. Geliştirilmeye çalışılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, askeri boyutun eklenmesiyle, Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını güçlendirmiştir. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, ‘insani yardım görevleri, afetlerden vs. kurtarma operasyonu, barışı koruma görevleri ve krizlerin aşılmasında asker konuşlandırarak barışın korunmasına katkı sağlamak gibi görevlerle donatılarak, AB’nin, “riski düşük” bazı alanlarda rol almasını hedeflemektedir. Petersburg Misyonu olarak adlandırılan bu görev, Batı Avrupa Birliği hükümleri çerçevesinde benimsenmişti (ORTEGA, 2005: 87-104). Daha sonra AB, bu hükümleri üstlenmiş ve bir parçası haline getirmiştir. AB, tüm bu ilerlemelere rağmen, ortak bir savunmadan söz etmemektedir. Sadece AB devlet ve hükümet başkanları zirvesinde oybirliği ile bir karar alınması halinde, ortak savunma söz konusu olabilecektir. Bu da entegrasyondan çok, devletler arası işbirliği niteliği arz etmektedir. Üye ülkelerden birine saldırı yapılması halinde AB’nin saldırıya uğramış sayılması gerektiği yönünde bir hüküm benimsenmemiş ve bu husus üye ülkeler arasında henüz tartışılmaktadır.

AB, ortaya çıkan veya gelecekte ortaya çıkacak krizlerin üstesinden gelebilmek için, Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde askeri boyutu olan bazı araç, organ ve mekanizmalar da ihdas etmiştir. ‘Siyasi ve Güvenlik Politikası Komitesi’, ‘Askeri Komite’ ve ‘Genel Kurmay’ (*military stab*) gibi

bazı birimler oluşturulmuştur. Ayrıca güvenlik politikası danışma ve araştırma kurum ve mekanizmaları kurulmuştur. Böylece herhangi bir kriz durumunda hızlı karar verebilme ve müdahale edebilme imkanına kavuşulmuştur. Askeri müdahale yeteneğini geliştirme çerçevesinde alınan bir diğer karara göre AB, 2003'e kadar, 60 gün içerisinde 60 bin askeri, bir yıl süreyle konuşlandırılmak üzere hazır hale getirmeliydi. Bu amaç 1999 Helsinki Zirvesi kararlarından biriydi (*EU Headline Goals*). Ayrıca AB herhangi bir krize müdahale etmesi halinde NATO imkanlarından da yararlanılacaktır (KRÜGER, 2002: 43-57; HAINE, 2005: 155-170).

AB, diğer sorunların yanında, mali kaynakların oluşturulmaması nedeniyle de, henüz küresel bir müdahale gücü meydana getirememiştir. Bununla beraber, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası araçları olarak askeri ve askeri olmayan mekanizmaların yanında ekonomik krizlerde müdahale araçları da geliştirmiştir. Askeri müdahale için, yukarıda belirtildiği gibi, Helsinki Zirvesi kararına göre, 60 gün içinde 60 bin askerin bir yıl süreyle sevk için hazır hale gelmesi amacına 2003'de ulaşılmıştır. AB bu çerçevede 2003'de iki müdahale gerçekleştirmiştir. Bunlar, 2003'de Makedonya'da Concordia Misyonu ve Kongo'da Artemis Misyonu'dur. Askeri olmayan sivil alanlarda ise, beş bin polis, iki bin afet ve sivil savunma uzmanı ve iki yüz hukuk uzmanı sevk edebilecek bir kapasite oluşturulmuştur. AB bu bağlamda Bosna-Hersek'de Polis Misyonu ve BM'ye yardım için Kosova'da idari yeniden yapılanma yardımı gerçekleştirmiştir. Ekonomik kriz yönetimi, "Rapid Reaction Mechanism" (Çatışmaları Önleyici Yardım Mekanizması), çerçevesinde Afganistan'a yardım yapılmıştır. Ayrıca, Afganistan sınır denetimi ve polis teşkilatının yeniden örgütlenmesi gibi katkılarda bulunmuştur. Tüm bunlara rağmen AB, henüz önemli bir krizle karşılaşmış ve bu krizin üstesinden gelmiş değildir. Bu nedenle AB'yi, etkin bir bölgesel ve küresel askeri güç olarak değerlendirmek mümkün değildir. AB'nin, ABD örneğini izleyerek, küresel çapta bir müdahale gücü ve mekanizmasını oluşturması, uzun zaman alacağına benzemektedir (HEISE, 2005; EHRHART, 2004). Bu da NATO'nun AB için önemini sürdüreceği anlamına gelmektedir.

Türkiye, AB'nin güvenlik ve savunma politikası geliştirme çabasını yakından izlemiş ve bu sürece katılmak için yoğun çaba içinde olmuştur. Ne var ki, AB üyeliğinin henüz söz konusu olmaması nedeniyle, Türkiye'nin beklentileri tam olarak gerçekleşmemiştir. Özellikle, AB'nin bir müdahalecilik politikası geliştirerek, Türkiye'nin yakın çevresindeki gelişmeleri biçimlendirme çabası, Ankara'yı endişelendirmiştir. Türkiye, AB'nin bazı durumlarda kendi çıkarını gözetmediğini görmüştür. Ayrıca, Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın AB ile üyelik bağı, süren bir endişe kaynağıdır. Yunanistan, tüm iyi ilişkiler retoriğine rağmen, Türk güvenliği için bir risk unsuru özelliğini

ytirmemiştir (HERACLIDES, 2002). Dolayısıyla Yunanistan'ın içinde yer aldığı ve Türkiye'nin dışlandığı bir oluşum, endişe kaynağı niteliği taşıyacaktır. Türkiye, AB'nin NATO imkanlarını kullanmasına itiraz etmiş ve ancak Türkiye çıkarlarının gözetileceği güvencesi üzerine itirazını geri çekmiştir. Türkiye bir NATO ülkesi olarak Avrupa güvenliğine katkıda bulunmuştur. AB'nin de kendi güvenlik çıkarlarına duyarlı davranmasını beklemektedir. AB'nin bazı hususlarda Türkiye'nin güvenlik çıkarlarına duyarsız yaklaşması, Ankara'nın Washington ve NATO'ya daha yakın bir siyaset izlemesine yol açmaktadır.

AB'nin, genişlemesine rağmen, vatandaşlarının % 95'ine yakın kısmı, hala NATO üyesi ülke vatandaşlarıdır. Dolayısıyla NATO AB güvenliğinde merkezi konumunu korumaktadır. Gerçi Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra NATO'nun varlık ve anlamı sıkça tartışılır olmuştur. Ancak NATO, günümüze kadar varlık ve önemini korumayı başarmış ve yeni gelişmeler karşısında yeni önlemler almıştır. NATO'nun varlığı, ABD'nin bir Avrupa gücü olarak kalmasını sağlamaktadır. Özellikle büyük AB devletlerinin nüfuzu altına girmekten endişe duyan küçük AB devletleri, ABD'nin bir Avrupa gücü olarak kalmasından memnuniyet duymaktadırlar. Türkiye de AB güvenlik ve savunma yapılanma sürecinden dışlanma endişesine karşı NATO'nun devamı ve ABD'nin bir Avrupa gücü olarak kalmasından yana gözükmektedir. Zaten Avrupa Güvenlik ve Savunma politikası da ancak NATO imkanlarının kullanılmasına fırsat tanınarak gelişimini sürdürmektedir. Dolayısıyla AB Güvenlik ve Savunma politikası ve asker konuşlandırılması gibi bazı hususlarda ABD veto imkanını saklı tutmaktadır (KUEBART, 1999: 331-335).

Avrupa dış, güvenlik ve savunma politikasında yeni ilerleme Anayasa taslağı ile gerçekleştirilmiştir. Anayasa taslağında Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası geliştirilmiş ve AB'nin siyasi bir aktör olma kimliği güçlendirilmiştir. Fransa ve Almanya, Anayasa taslağına ilişkin ortak açıklamalarında, Anayasanın onaylanarak kabul edilmesi halinde, siyasi projenin uygulanmasında önemli bir adım atılmış; Avrupa güvenlik ve savunma politikaları güçlendirilmiş, kriz bölgelerine asker sevk imkanının genişletilmiş olacağı belirtilmiştir (GE, 2005). Taslakta, her ne kadar Fransız ve Hollanda seçmeni reddetse de, AB siyasi seçkin sınıfının nasıl bir AB ve AB vizyonu tasarladıklarına ilişkin bazı ipuçlarını yakalamak mümkündür.

1. 4. Avrupa Anayasası: Avrupa Ortak Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları

Avrupa Anayasası metnini, 16 Haziran 2004'de AB Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanmış ve üye devletlerin kendi siyasi karar alma süreçlerine uygun olarak en geç 2007'ye kadar onaylamaları istenmiştir. Onaya

sunulan Anayasa metninde (ABAM, 2004), yukarıda belirtildiği gibi, Avrupa dış, güvenlik ve savunma politikasına ilişkin bazı yeni gelişmeler söz konusudur. Bir Avrupa dışişleri bakanının atanacağı; herhangi bir üye devlete terörist saldırı olduğu zaman, diğer üyelerin dayanışma yükümlüğü altına gireceği; bir 'Avrupa Savunma Ajansı'nın kurulacağı; askeri olarak yeterli donanımı gösteren ve asker sevk edebilecek üye devletlerin düzenli bir biçimde yapısal işbirliği içinde olmaları ve üye ülkelerden birine askeri saldırı halinde, diğer tüm üyelerin kendilerine saldırılmış gibi taraf olacağı gibi hususlar taslakta yer alan önemli noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Dışişleri Bakanı, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Ortak Güvenlik ve Savunma politikası çerçevesine giren tüm hususlarda inisiyatif hakkına sahip olup, bu organların yürütülmesinden sorumlu olacaktır. Aynı zamanda da Dışişleri Bakanları Konseyi Başkanı ve Komisyon Başkanı Yardımcısı sıfatını üstlenip, Birliğin dış ilişkilerinin koordinasyonundan sorumlu ve yetkili kişisi olacağı kararlaştırılmıştır. Bakan, aynı zamanda üye ülkelerin dış politikalarının koordinasyonunu sağlayarak, uluslararası örgütlerde ortak tek bir tutum belirleyecektir. Belli koşullarda da BM Güvenlik Konseyi'nde Birliği temsil edebilecektir. Komisyon başkanının onayı ve Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin nitelikli çoğunluğa göre alınmış kararına göre atanacağı belirlenmiştir.

Savunma Ajansı, AB'nin kriz önleyici müdahale gücünü artırmak için çalışmalar yapacaktır. Diğer taraftan AB'nin kriz müdahalelerinde ortaya çıkacak harcamaları için de mali kaynak sağlanmış olacaktır. Özellikle Savunma Ajansının kurulması ve gerek duyulan durumlarda hızlı asker konuşlandırma ve bu çerçevede duyulacak işbirliğinin gerçekleştirilmesi için, metnin onaylanmasına ihtiyaç yoktur. Zira Birlik, bu gibi hususlarda hukuki çerçeveyi Nice Antlaşmasında bulabilme imkanına sahiptir. Ancak üye devletlerden birinin saldırıya uğraması halinde, diğer üye devletlerin taraf olması ve askeri müdahale için yeterli donanımı gösteren üye devletler arası yapısal dayanışma taslakta yer alan yeni gelişmelerdir. Terörist saldırı halinde üyelerin ellerinde bulunan tüm imkanlarla yardım etmeleri bir yükümlülük olarak getirilmiştir. Bir devletin üyelerden birine saldırıda bulunması halinde ise, üye devletlerin dayanışma ve savunma yükümlülüğünde oldukları belirtilmekle birlikte, böyle durumlarda NATO'nun savunma yükümlülüğünü yerine getireceği ön görülmüştür (HACKE, 2004: 63-71).

Yukarıda belirtilen bazı yeniliklere rağmen, NATO üyesi olan devletlerin savunma ihtiyaçlarının tatmin edilmesi yine NATO'ya bırakılmıştır. NATO'nun kolektif savunmanın temelini oluşturduğu da yinelenmiştir. Ancak NATO üyesi olmayan devletlerin özel durumlarının dikkate alınacağı da belirtilmiştir. Ne var ki, tarafsız sayılan AB devletlerinin saldırıya uğraması

halinde, bunların savunmasını AB üye devletlerinin üstlenip üstlenmeyeceği, bunlarla nasıl bir dayanışma öngörüldüğü ayrıca belirtilmemiştir. NATO üyesi olmayan devletlerin savunma ihtiyacı nasıl giderilecektir, sorusuna Anayasa metninde açık bir cevap bulmak mümkün değildir. Savunmanın hangi durumlarda gerekli olduğu, üyeler arasında dayanışmayı zorunlu kılan hususların neler olduğu gibi noktalar açık olmayıp, Devlet ve Hükümet Başkanları, duruma göre, ayrıca ortak karar almak zorundadırlar. Bu da esasen AB'nin bir kolektif savunma örgütü kimliğinden uzak olduğunu göstermektedir. Zira, metinde sözü edilen üyelerin saldırıya uğraması halinde diğer üyelerin nasıl bir yardım yapmak zorunda oldukları ve nasıl gerçekleştirecekleri açıklanmamıştır. Anayasa ile tarafsızlıklarını ilan etmiş AB devletlerinin de durumu, AB'nin kolektif savunma örgütü kimliğini oldukça sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla Anayasa metni hükmünü, sembolik nitelikli bir hüküm olarak değerlendirmek ve o istikamette bir gelişmeyi hedeflediği şeklinde yorumlamak mümkündür (KLEIN / WESSELS, 2004: 11-26).

Yeterli askeri yetenek ve beceriyi gösteren bazı iddialı üye devletlerin, yapısal bir işbirliği içine girmeleri gerekliliği, esasen AB'nin askeri ve stratejik kapasitesini artırmayı, AB'nin güvenlik ve savunma kimliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Krize müdahale durumlarında askeri olarak güçlü ve yeterli olan üye devletler işbirliği içine girerek, AB'nin kendisi için biçtiği rolü başarılı oynaması arzu edilmektedir. AB'nin krizlere müdahale edebilmesi için ise, BM'nin de talepte bulunması ve AB'nin müdahalesine izin vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla AB, bir taraftan BM hükümleri çerçevesinde hareketlerini sınırlarken, diğer taraftan da, savaş yapma ve asker konuşlandırma yeteneğini iyileştirmek istemektedir. Bu da esasen AB'nin bir kolektif savunma örgütü kimliğinden çok, bir müdahale gücü olarak konumlanmak istediğini göstermektedir. Ayrıca, AB devletleri tarihsel olarak farklı gelişme seyirleri izlemiş ve birbiriyle uyuşmayan farklı savunma kültürleri geliştirmişlerdir. Bu farklılığın, yapısal işbirliği ile aşılacak, entegrasyon çerçevesinde bir savunma çekirdeği oluşturulması amaçlanmıştır. Bunun ötesinde bir oluşumdan söz etmek, henüz mümkün gözükmemektedir. Zaten, yapısal işbirliği bağlamında, herhangi bir operasyon için tüm AB üyeleri dayanışması düşünülmemiş, sadece gönüllülük ve beceri esasına göre katılmak isteyen üyeler arası işbirliğinden söz edilmiştir (SCHMIDT-RADEFELDT, 2005; RUMMEL, 2003).

Anayasa metninde belirtilen bir diğer önemli husus ise terörizm sorunudur. AB, Güvenlik Stratejisi belgesinde terörizmi tehdit olarak değerlendirmiş ve anayasa metni de bu değerlendirme çerçevesinde, herhangi bir üyenin terörizme muhatap olması halinde diğer üyeleri dayanışma yükümlülüğü altına sokmuştur. Mart 2004'de Madrid'de ortaya çıkan terörist saldırılar üzerine AB, bir deklarasyon yayımlayarak, üye ülkeleri dayanışmaya

çağırmıştır. Gerçi deklarasyon hukuki bağlayıcılıktan yoksun, ancak siyasi hüküm icra edebilecek niteliktedir. Ayrıca, Anayasa metninde dayanışma zorunluluğu, üye devletler arası işbirliğini hedeflemiştir. AB'nin çağrısı üye devletlerin herhangi birinin egemenliğinde bulunan topraklarda ortaya çıkan terörist saldırılara karşı diğer üye devletlerin kendi imkanları ile dayanışma içine girmesini içermektedir. Henüz bu hükmü icra edecek bir AB aygıtı oluşturulmuş değildir. Dolayısıyla AB'nin belirtilen çerçevede bütünleşme sürecinde ileri bir adım attığını iddia etmek güçtür.

AB, yeni üyelerin katılmasıyla genişlemiştir. Bu da savunma çerçevesinde bir bütünleşmeyi daha güç hale getirmiştir. Genişleme sonrası AB daha heterojendir. Buna karşın, karmaşık AB karar alma mekanizmasında oybirliği esası korunmaktadır. Üyelerin veto yetkisi, özellikle siyasi, güvenlik ve savunma alanlarında entegrasyonu ve AB'nin dünya siyasetinde önemli bir aktör olarak gelişmesini sınırlandırmaktadır. AB üyesi küçük devletler, AB üyesi olan büyük devletlerin nüfuzu altına girecekleri veya asimilasyona uğrayacakları endişelerinden henüz tam olarak kurtulmuş değildir (SIEDSCHLAG, 2004).

AB, yukarıda ortaya konulmaya çalışıldığı gibi, henüz küresel düzeyde belirleyici önemde siyasi ve askeri bir aktör kimliğinden uzak olmasına rağmen, her fırsatta bu yönde adım atmaktadır. AB devletleri siyasi seçkinleri, AB'nin etkin bir aktör olarak uluslararası siyasette rol almasını arzulamaktadırlar. Gerçi siyasi seçkin sınıfın arzu ve beklentilerinin her zaman seçmen kitlesinin arzu ve beklentileriyle uyuşmadığı, Fransa ve Hollanda'nın Avrupa Anayasası oylamasında ortaya çıkmıştır. Ancak devlet seçkinleri ve diğer siyasi önemde olan elit kesim, yakın geçmişte kendi iradesini geniş halk kitlelerine benimsetmesini bilmişlerdir. Zaten bu eğilim, AB'nin kuruluşundan beri izlenebilmektedir. Siyasi seçkin sınıfın kararlılık ve irade ortaya koyması halinde, AB'nin bir siyasi aktör olarak gelişmesini sürdüreceğini öngörmek mümkündür. Esasen bu irade, Aralık 2003'de kabul edilen AB Güvenlik Stratejisi belgesinde görülebilmektedir. Güvenlik Strateji belgesi, aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2. "Avrupa Güvenlik Stratejisi" Belgesi: Ortaya Çıkışı, Kapsamı ve İçeriği

Yukarıda da belirtildiği gibi, Avrupa ülkeleri siyasi seçkinleri, AB'yi ABD ölçeğinde küresel bir aktör olarak görmekte oldukça güçlü bir iradeye sahip gözükümler. Ancak, ABD ile uyum temel bir tutum olarak benimsenmediği gibi, bazı durumlarda ABD'ye alternatif teşkil edebilecek bir siyasi strateji ve tutum geliştirilmesi isteği, kabul edilen AB Güvenlik Strateji

belgesinde açıklıkla görülebilmektedir (ABGSB, 2003). Zaten belge, Irak gelişmelerinde AB devletlerinin, bir oybirliği sağlayıp ortak bir tutum geliştirememeleri ve ABD'nin kararlılığı karşısında dağılmaları üzerine ortaya konmuştur (KARAOSMANOĞLU, 2001, 2003: 156-166; 175-183).

AB devletleri, Transatlantik devletleri dayanışmasının, ABD tarafından tek yanlı olarak nasıl ortadan kaldırıldığına tanık oldukları gibi, ABD'nin AB'yi küresel önemde siyasi bir aktör olarak değerlendirmedeğini ve ABD'nin küresel politikasının ancak tamamlayıcı bir unsuru olabileceği / olması gerektiği yönünde bir algılaması olduğunu görmüşlerdir. Dahası, ABD, Transatlantik müttefiklerinin eleştiri ve kaygılarını hiç umursamadan, bir uzlaşma sağlanmasını beklemeden, Irak'a tek taraflı olarak savaş açmış ve müttefiklerinin şöyle ya da böyle kendisini takip etmesini beklemiştir. ABD'nin Irak politikası, bir bakıma, AB'nin ortak dış, güvenlik ve savunma politikaları geliştirmeleri yönünde bir katalizator görevi görmüştür.

Atlantiğin 'öte yakası'nda, öteden beri, Soğuk Savaş döneminde (Batı) Avrupa'nın sahip olduğu önemi giderek yitireceği; gevşek bağlarla kurulmuş bir AB'nin yeni koşullarda önemli bir stratejik ortak olamayacağı ve zaten AB'nin ortak stratejik kültürden yoksun olduğu, ortak bir kimlikle hareket yeteneğinin olmadığı yönündeki görüşler sıklıkla dile getirilmekteydi (KREMER, 2003). Buna göre ABD güvenlik ve savunma ilişkilerini AB ile değil, her bir AB devletiyle bire bir düzenlemeliydi. Fransa'nın, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra oluşan dünya politikasında hareket alanı daralarak, önem kaybına uğradığı düşünülüyordu. Fransa'nın artık dünya siyasetinin 'kenarına' itilerek, yükselen bir Avrupa gücü olacağı düşünülen Almanya'ya öncelik verilmesi gerektiği yönündeki görüşler, Sovyetlerin yıkılmasından hemen sonra, ABD dış politika düşünce ekollerinin gündemine taşınmış bulunuyordu. Almanya Merkezi ve Doğu Avrupa bölgesinde düzenleyici bir aktör olarak düşünülürken, Japonya da Uzakdoğu'da ABD'nin müttefiki olarak belli roller üstlenecekti. Yakındoğu'da Almanya veya Japonya'ya benzer bir gücün yokluğu nedeniyle, bu bölgenin biçimlendirilmesini ABD doğrudan üstlenebilirdi. İsrail bölgeye yabancı bir unsur ve ABD'nin bir uzantısı görünümü vermektedir (ATAÖV, 2003: 164). Türkiye ise ABD'nin her koşulda güvenebileceği bir müttefik kimliğinden uzak sayılıyordu. Zira Türkiye bölgesel düzeyde değişik stratejik öncelikler geliştirmekte ve bazen ABD ile bazen de AB ile ters düşebilmekteydi. Türk siyasi karar vericileri, toprak bütünlüğü ve ulusal egemenliğin korunması gibi değerleri önelemekte ve ittifak ilişkisi yararına belirtilen konularda taviz vermeye yanaşmamaktadırlar. Yeni koşullarda ABD'nin, AB entegrasyon politikasını desteklemek için zorunlu nedenleri ortadan kalkmış, Yakındoğu'nun, kısaca Asya'nın yeni

gereklere çerçevesinde yeniden biçimlendirilmesi gereği ABD'nin önceliği haline gelmiştir.

Siyasi bir önemi olmayan, stratejik düşünceden yoksun, sadece ekonomik bir örgüt olarak kalacağı veya kalması gerektiği düşünülen AB'nin, H. Kissinger'in ünlü formülüyle, muhatap olarak "bir telefon numarasının bile olmadığı", dolayısıyla bir muhatap sayılmaması gerektiği öne sürülüyordu (MATHIOPOULOS, 1998: 47). Ne var ki, aradan geçen zaman zarfında bu yöndeki varsayımlar doğrulanmamış ve AB söz konusu Güvenlik Stratejisi belgesini yayımlayarak, ortak bir stratejik kültür geliştirme ve ortak bir tutum belirleme iradesini göstermiştir. Böylece Fransa, Avrupa ve dünya siyasetinin kenarına itilemeyeceğini, belli bir rol üstlenebileceği çabasını sürdürmüştür. Almanya da Fransa'nın bu çabalarına destek vermiştir.

Fransa ve Almanya'nın öncülüğünde AB, siyasi bir dünya gücü olarak konumlanma çabası içine girmiştir. Javier Solana, Genel Sekreter ve Yüksek Temsilci, 'AB Dışişleri Bakanı' olarak atanmıştır. Böylece AB, hem bir "telefon numarasına" kavuşmuş, hem de dünya politikasında siyasi bir aktör profilini güçlendirmiştir. Ayrıca AB, Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin 12 Aralık 2003 Zirvesi'nde, daha önce Genel Sekreter ve Yüksek Temsilci Javier Solana'nın hazırladığı "Avrupa Güvenlik Stratejisi" belgesini onaylayarak, George W. Bush'un, 'Grand Strategy', 'Ulusal Güvenlik Strateji'sine (USNSS, 2002) bir cevap verilmiştir (SCHRADER, 2004: 37-50). Böylece AB, bir 'Sivil Güç' konumu ile yetinmeyeceğini, dünya güvenlik ve savunma politikasında, dünya düzenin biçimlendirilmesinde ABD ile 'eşit düzeyde' bir aktör olarak rol oynama iradesini ortaya koymuş olmaktadır.

Belirtildiği gibi, AB Strateji belgesi Irak etrafında meydana gelen gelişme ve tartışmalar esnasında biçimlenmeye başlamıştır. Irak sorunu, ABD ve AB'nin "ben" ve "öteki"ni farklı algıladıklarını; dünya siyaseti ve tehditleri değişik şekilde değerlendirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, AB'nin değişik tutumları benimseyen AB devletlerine yol gösterici mahiyette bir belge çıkarması ihtiyacı doğmuştur. Böylece farklılık ve uyuşmazlık, ortadan kaldırılamasa bile, bunların en aza indirilmesi mümkün olabilecektir. Sonuçta Genel Sekreter ve Yüksek Temsilci sıfatıyla Javier Solana bir strateji belgesi hazırlamakla görevlendirilmiştir. Solana hazırladığı belgeyi, 20 Haziran 2003'de Yunanistan'da gerçekleştirilen AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde sunmuş, Komisyon ve üye devletlere dağıtmıştır. AB Dışişleri Bakanları Konseyi, belgeyi elden geçirdikten sonra, Aralık 2003'de Devlet ve Hükümet Başkanlarının onayına sunmuştur. Belge, oybirliği ile kabul edildikten sonra, resmi bir kimliğe kavuşmuştur (REITER, 2004: 27).

Belge, AB'nin ulus-devlet stratejik kültür geleneğini aşarak, ortak stratejik kültür geleneği oluşturma çabasının ilk örneğini teşkil etmektedir.

Artık 450 milyon nüfusa ulaşmış ve 25 farklı ulusun yer aldığı yeni bir siyasi aktör olma niteliğine ulaşan AB'nin, dünya siyaseti ve güvenlik durumunu algılama ve değerlendirme biçimi açıklık kazanmış bulunmaktadır. Belgede güvenlik kavramı, askeri niteliği kapsamakla birlikte, siyasi, diplomatik, ekonomik ve çevre sorunları boyutlarını da içeren geniş anlamda kullanılmıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan veya çıkacağı varsayılan tehditler de belirtilen alanların tümüne dağılmış olarak resmedilmiştir. Bu alanlarda ortaya çıkacak krizlerin üstesinden gelinmesi için uygun araçlar ve önlemlerin de geliştirilmesi gereği, AB güvenlik algılamalarının doğal bir sonucudur.

Belge, giriş bölümünden başka, "Güvenlik Ortamı: Küresel Meydan Okumalar ve Başlıca Tehditler", "Stratejik Amaçlar" ve "Avrupa Siyasetine Etkiler" şeklinde üç bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde AB'nin önemi ve anlamı üzerinde durulmuş; AB'nin üye devlet ve vatandaşları üzerinde meydana getirdiği etki ve değişimlere yer verilmiştir. AB bütünleşme sürecine ABD ve NATO'nun olumlu katkıları, hemen giriş bölümünde belirtilmiştir. Avrupa'nın, şimdiye kadar bu ölçüde güven ve refah içinde olmadığı belirtildikten sonra, hukukun üstünlüğü ve demokrasi gibi değerlerin yaygınlaşıp uygulanmasına rağmen, yine de güvenliğin tehdit ve meydan okumalara muhatap olduğu vurgulanmıştır. Hiçbir devletin kendi başına bugünkü karmaşık güvenlik sorunlarının üstesinden gelemeyeceği de ayrıca belirtilmiştir. Belgenin birinci bölümü, Avrupa'nın güvenlik ortamı, küresel meydan okuma ve başlıca tehditler başlığını taşımaktadır.

2. 1. Güvenlik Ortamı: Küresel Meydan Okumalar ve Başlıca Tehditler

Bu bölümde, uluslararası terörizm, kitle imha silah ve teknolojilerinin yayılması, bölgesel çatışmalar, zafiyet ve çöküş içinde bulunan devletler (failed states) ve sınır aşan organize suçlar, dünya ve Avrupa güvenliği için başlıca meydan okuma ve tehditler olarak sıralanmıştır. Belirtilen güvenlik sorunları kabaca gözden geçirilmiş ve dünyanın içinde bulunduğu küreselleşme süreci değerlendirilmiştir. Dünyamızın, küreselleşme sürecini yaşadığı kaydedilmiş, küreselleşmenin insanlara getirdiği olumlu ve olumsuz yanlar üzerinde durulmuştur.

Özellikle yoksulluk ve açlık sorunlarının altı çizilmiştir. Bunların küreselleşme sürecine eşlik eden fenomenler olduğu belirtilmiştir. Yoksulluk ve açlığın, istikrarsızlık ve silahlı çatışmalara yol açtığı kaydedildikten sonra, yoksulluk ve açlıkla mücadele politikası, güvenlik önlemleri çerçevesinde sayılmıştır. Belgede yoksulluk ve güvenlik arasında bağ kurulması elbette övgüye değer bir husustur. Zaten toplumsal gelişmenin ön şartı olarak güvenlik

sorununun aşılması belgede belirtilmiştir. Bu noktanın ABD güvenlik stratejisinde ihmal edildiği dikkate alınırca, güvenlik ve insani yaşam arasında bağ kurulması oldukça olumlu bir gelişmedir. Burada Birliğin, sosyal demokratik değerlere olan ilgisini görmek mümkündür. Bu bölümde yer verilen bir diğer önemli husus da, Avrupa'nın enerji kaynaklarından yoksun olması ve enerji kaynaklarına bağımlılığının vurgulanarak, konunun bir güvenlik sorunu olduğunun belirtilmesidir.

AB strateji belgesi, terörizmi uluslararası ve Avrupa güvenliği açısından en önemli sorun olarak nitelemiş ve sorunun küresel boyutu üzerinde durmuştur. Burada AB'nin yeni bir noktaya dikkat çektiğini ileri sürmek mümkün değildir. Belgenin bu sorun üzerinde yoğun olarak durması ABD'nin güvenlik kaygılarının paylaşılması ve işbirliği arayışının bir göstergesi olmalıdır (DEDEOGLU, 2004). Zaten belge, AB'nin ABD ile terörizm konusunda dayanışmasına örnekler vermiştir. Terörizmin Avrupa güvenliği için bir tehdit oluşturduğu, El-Kaide Örgütü'nün İngiltere ve İspanya gibi bazı AB ülkelerinde hücrelerinin bulunduğu belirtilerek temellendirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Madrid ve Londra'da ortaya çıkan terörist saldırılar, AB'nin, tehdidin terörizmden geldiği kanısını pekiştirmiştir. Terörist örgütler ve kitle imha silahları arasında doğrudan bir ilişki kurulmamış olmasına karşın, belgede böyle bir bağın mümkün kötü sonuçları olacağı belirtilmiştir. Terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasına karşı, AB ve ABD ortak çıkarları paylaşmaktadırlar. Bu alanda Atlantik'in iki yakasının dayanışmayı sürdüreceği anlaşılmaktadır (U.S.-EU Summit).

Kitle imha silahlarıyla uluslararası terörizm arasında doğrudan bir bağ kurulmaması, esasen meşru devletlerin de kitle imha silahları edinmeleriyle, küresel ve Avrupa güvenliğinin tehlikeye gireceği varsayımından kaynaklanmış olmalıdır. Bu nedenle belgede Avrupa güvenliği için en önemli tehdidin esasen kitle imha silahlarının yayılması sayılmıştır. Örneğin İran'ın Atom programı başlatması ve bunun da giderek nükleer silah üretimi için kullanılabilmesi endişesinin ortaya çıkması üzerine, AB ve AB'nin üç önemli devleti olan Fransa, İngiltere ve Almanya, İran'ı söz konusu projesinden vazgeçirmek için pazarlık süreci başlatmışlardır (Frankfurter Rundschau, 16. 11. 2004). Kitle imha silahlarının yayılmasının çıkartacağı güvenlik risklerine daha önce ABD güvenlik belgelerinde sıkça rastlamak mümkün olduğundan (MÜLLER, 2003), AB belgesinde bir yenilik veya farklılaşmadan söz etmek güçtür. Başka devletlerin kitle imha silahları edinmelerinin tehlike doğuracağı öne sürülmesine karşın, kitle imha silahları bulunduran AB devletlerinin diğer uluslar üzerinde bir tehdit oluşturup oluşturmadığı hususu maalesef tartışma dışı bırakılmış ve bu yönde genel bir silahsızlanma çağrısı yapılmamıştır.

Sadece mevcutların korunarak, ama yenilerin yayılmasının önlenerek söz konusu potansiyel tehdidin üstesinden gelinileceği düşünülmüş olmalıdır.

Bilindiği gibi, 11 Eylül 2001 saldırıları ertesinde ABD, uluslararası nitelikte olduğu düşünülen terörizme karşı küresel düzeyde savaş açmış; NATO'nun uluslararası terörizmle mücadele için elverişli hale getirilmesi gerektiğinden söz etmiştir. Ne var ki bazı AB devletleri, terörizmin başlıca tehdit kaynağı olarak kabul edilmesinin, NATO'yu bir ABD müdahale aracı niteliğine büründürceğinden endişe etmişlerdir. AB devletleri için NATO'nun bir savunma örgütü kimliğini koruması, önem arz etmişti. Ayrıca, NATO donanımının terörizmle mücadeleye elverişli olmaması gibi gerekçeler ileri sürülerek, Washington'un taleplerine karşı çıkmıştı (THEİLER, 2003: 244-256). Sonuçta AB devletlerinin itirazı ile NATO bir terörle mücadele aracı niteliği kazanmamıştır. Bu da esasen NATO'nun önemsizleşmesi riskini beraberinde taşımakta ve transatlantik ilişkilerinin zayıflamasına kapı aralamaktadır (HAFTENDORN, 2005: 9-10). Ancak NATO, daha sonra terörizmi savunma doktrini içerisine alarak, belli bir oranda uyum gerçekleştirmiştir (NATO, 2001). Görüldüğü gibi, Avrupa strateji belgesinde terörizmin bir tehdit kaynağı olduğu görüşü, esasen AB kaynaklı değildir.

Birinci bölümde yer verilen bir diğer önemli husus ise, küreselleşme sürecinde devletlerin değişen işlev ve önemi üzerinde durulması ve uluslararası devletler düzeninin bir değişim içinde bulunduğunun belirtilmesidir. Devletlerin küreselleşme sürecinde zayıflayan konumunu geri çevirmek ve kitle imha silahları edinerek kaybolan önemlerini yeniden kazanma eğilimlerinin güvenlik sorunları yaratacağı düşünülmüştür. Yakınoğu devletler sisteminin istikrarsız yapısına gönderme yapılmıştır. Özellikle kitle imha silahlarının yayılması ve bunları taşıyacak roket teknolojisinde ilerlemelerin, Yakınoğu'yu Avrupa güvenliği için bir tehdit kaynağına çevirebileceği uyarısı yapılmıştır. Esasen Rusya'nın belirtilen silahlara zaten sahip olması dolayısıyla AB için başlıca tehdidin Doğu Avrupa'dan gelebileceği hususunun ihmal edilerek, dikkatlerin Yakınoğu'ya çevrilmesi, oldukça ilginç bir hususu oluşturmaktadır. Kaldı ki, bazı önemli AB devletleri, ABD'nin kitle imha silahları veya ilgili teknoloji geliştirme çabasında olduğunu iddia ederek, Irak'a müdahale etmesini eleştirmişler ve karşı tutum içine girmişlerdi. Belgede ABD ile örtüşen söz konusu görüşün ileri sürülmesi, yara alan transatlantik ilişkilerini onarmaya yönelik olmalıdır (POWELL, 2004; RUMMEL, 2005: 169-197).

Bir diğer istikrarsızlık ve tehdit kaynağı olarak, Afganistan, Somali ve Liberya gibi, bölgesel etkisi olan çatışmalar sıralanmıştır. Dolaylı veya doğrudan bu çatışmaların Avrupa güvenliği ile ilgisine dikkat çekilmiştir. Özellikle zayıflayarak görevini ifa etmekte zorlanan devletlerin yıkılışı gibi gelişmeler (SCHNECKENER, 2004: 188-194) bölgesel güvenliği doğrudan,

ama Avrupa güvenliğini dolaylı etkilemektedirler. İstikrarsız ortamlar ise organize suçlar, kadın ticareti, göç, silah kaçakçılığı, esrar ve afyon ticaretini de tetiklemektedir. Belgede Avrupa bu türden organize suç ve suçluların başlıca hedeflerinden biri olarak tanımlanmıştır. Bu türden suçlar ve terörizmin kitle imha silahlarıyla olan muhtemel ilgisi, Avrupa'nın güvenlik kaygılarını beslemektedir.

Stratejik amaç olarak AB'nin; iyi komşuluk ilişkiler çerçevesinde, Avrupa'nın etrafında istikrarın oluşumuna ve bölgedeki sorumluluk sahibi yönetimlerin işbaşına gelmesine katkıda bulunacağı; dünya siyasetinde etkin bir çok taraflılık gereği, yukarıda belirtilen tehditlere karşı AB'nin kriz önleyici hızlı hareket yeteneğinin güçlendirilmesi ve buna uygun mekanizmaların geliştirilmesi çağrısı; AB'nin kriz önleyici davranışlarında örneklerin sergilenmesi ve Transatlantik ilişkilerinin önemini vurgulanması, ikinci bölümde üzerinde durulan başlıca hususlardır.

2. 2. Stratejik Amaçlar

Belgenin ikinci bölümünde, yukarıda belirtilen stratejik amaçlar üzerinde durulmuştur. Bölümün temel önermesi, içinde bulunduğumuz dünyada insanlığın, şimdiye kadar olandan daha fazla imkan ve şansa sahip olduğu, ancak aynı oranda da belirsizlikler ve tehlikelerle karşı karşıya olduğu şeklindedir. Belge, küresel düşünüp, yerel düzeyde hareket etmek gerektiği yolunda bir ilke benimsemiştir (*think global, act local*). Liberal ekolün izlerini taşıyan bir iyimserlikle, eldeki şansı değerlendirmek ve risklerin üstesinden gelebilmek için, insan ve devletlerin davranışlarının belirleyici önemde olacağı; gelecekte nasıl bir dünyaya sahip olacağımızın, bizim davranışlarımızla biçimleneceği belirtilmiştir.

Avrupa güvenliğinin savunulması için demokrasinin küresel düzeyde yaygınlaşması gerektiği tezine, yine bu bölümde yer verilmiştir. Burada esasen ABD siyasi kültürüne benzer bir yaklaşım söz konusu olmakla birlikte; ABD yaşam biçiminin (*American way of life*) bazı olumsuzlukları bünyesinde barındırdığı kanaati Avrupa'da oldukça yaygındır. ABD siyasi kültüründe vatandaş ve insan haklarına önem verildiği kabul edilmekle birlikte, Amerikan siyaset, dünya görüşü ve yaşam biçiminde sosyal sorunlara yeterli duyarlılıkta yaklaşmadığı, tam tersine pazar koşullarına lüzumundan fazla güvenildiği ve siyasetin düzenleyici gücüne fırsat verilmek istenmediği ileri sürülen bir başka itirazdır. Bilindiği gibi ABD siyasi kültüründe, Aydınlanma Çağı değerlerinden olan "özgürlük", "eşitlik" düşüncesine yeğlenmiştir. Buna karşılık Avrupa siyasi kültüründe de "eşitlik" öncelenmiştir. Dolayısıyla AB'nin eşitlik, özgür-

lük, demokrasi, serbest piyasa gibi değerlere, ABD'den farklı yaklaştığını düşünmek gerekir.

AB'nin, demokrasi ve benzeri Avrupa değerleriyle birlikte, refahı yayarak, güvenlik sorununu aşabileceği kanaati önemli bir noktadır. Burada, bir bakıma, ABD tutumuna bir alternatif çözüm önerilmiştir. AB, küresel istikrara katkı yapmak amacıyla, kalkınma yardımı gibi ekonomik araçlara daha fazla başvurmaktadır. AB ekonomik yardımının bölgesel istikrarı sağlayabilecek ölçüde olduğunu ileri sürmek esasen güçtür. Bununla beraber güvenlik ve ekonomik sorunların birbirleriyle ilişkilendirilmesi önemlidir (CAMERON, 2004: 39-50).

AB strateji belgesinde, Avrupa güvenliğinin savunulması ve değerlerinin Avrupa'yı aşacak biçimde desteklenmesi için üç stratejik amaç tespit edilmiştir. Öncelikle başlıca tehditlere değinilmiş, uluslararası terörizm üzerinde özellikle durulmuştur. Terörizmle mücadele, kitle imha silahlarının yaygınlaşmasını sınırlandırmak ve önlemek, "Uluslararası Atom Ajansı"ni güçlendirmek ve sıkı bir ihracat denetim rejimi ihdas etmek, ortaya çıkan veya çıkacak tehditlere karşı alınabilecek başlıca önlemler olarak sıralanmıştır. Bilindiği gibi ABD de bu kaygıları taşımakta ve ortaya konulan önlemleri desteklemektedir. Ne var ki ABD, kendi ulusal gücüne dayanarak, alınan / alınacak önlemlere geçerlilik kazandırmak isterken; AB, bağlayıcılığı olan çok taraflı ilişkilere dayanarak, oluşturulacak mekanizmalara söz konusu görevleri vermek istemektedir (KRAUSE, 2004: 43-59). Bunlardan başka, AB'nin yakın çevresi olan Balkanlarda sorumluluk duygusuna sahip hükümetlerin desteklenmesi, demokratik değerlerin yerleştirilmesi ve organize suçlarla mücadeleye önem verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Küreselleşme bir paradigma olarak kabul edilince, güvenlik tehdidi kaynağı yakın coğrafi bölge ile sınırlı kalmayacaktır. Coğrafyanın giderek önemsizleşmesi, örneğin Kuzey Kore'nin atom programı, Güneydoğu Asya'da nükleer riziko, Yakındoğu'da meydana gelen gelişmeler, Avrupa güvenliği için bir yakın tehdit sayılacaktır. Avrupa güvenliği, Avrupa toprakları dışında başlayacak ve tüm yerküre, Avrupa güvenlik savunma alanı olarak değerlendirilecektir (GUÉROT, 2004). Dolayısıyla küreselleşme Avrupa'yı da kapsamına aldığına göre, küresel gelişmeleri yönlendirmek ve üzerinde denetim kurmak AB'nin güvenliği çerçevesinde değerlendirilebilecektir.

AB, kitle imha silahlarının yayılması, terörizm ve zayıf devletlerin parçalanarak istikrarsız bir ortamın oluşması (*state failure*) ve organize suçların meydana getireceği tehlikelere karşı hazır olmalı ve krizin ortaya çıkmasını önlemelidir. Küreselleşen bir dünyada güvenlik tehdit ve riskleri artık sadece askeri kaynaklı olamayacağına göre, tehdit ve risklerin önlenmesi veya engellenmesi de sadece askeri araçlarla mümkün olmayacak; siyasi, diplomatik

ve askeri araçların birlikte kullanılması ve değerlendirilmesiyle aşılabilecektir. Belgenin burada, Jn. Bush Yönetimi'nin ABD stratejisine eleştirel bir gönderme yaptığı görülmektedir. Zira Bush Yönetiminin askeri kuvveti, sonuca götüren tek etkili dış politika aracı olarak değerlendirmesi, Avrupa'da sıklıkla bir eleştiri konusu olmuş, diplomatik ve ekonomik araçların kullanılmasında isteksiz davranılması yadırganmıştır.

Belge, yukarıda sıralanan tehditlere AB'nin nasıl cevap verdiğini belirtmiş ve bu bağlamda Balkanlar, Afganistan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yaptığı katkıyı örnek göstermiştir. Bilindiği gibi AB, belirtilen bölge ve yerlerde kendi tüzel kişiliği adına asker konuşlandırmış, bölgede barış ve refahın oluşumuna katkı sağlamak istemiştir. Bu bölümde zikredilen bir diğer ilginç husus; Soğuk Savaş dönemindeki savunma doktrinlerinin işlevini yitirdiğinin ve ülke işgali sorununun artık aşıldığının kabul edilmesidir. Ancak belge, savunma hattının Avrupa topraklarından kaydırılarak, Avrupa sınırı veya dışında başlatılması gereğini vurgulamasıyla, müdahalecilğe kapı aralamıştır (*Rapid Reaction Force*).

Bilindiği gibi ABD, 11 Eylül gelişmeleri ile birlikte, uluslararası hukuku bir kenara bırakmış ve iç düzen yararına (*homeland security*) bireysel özgürlükleri de kısıtlama yoluna gitmiştir (ATAÖV, 2003: 76). Bu da Avrupa'da yoğun eleştiri konusu olmuştur. Yine aynı şekilde, Türkiye'nin terörizmle mücadele yöntemi, terörizmle mücadele çerçevesinde Irak'ın içlerine kadar asker sevk etmesi, yine AB devletleri tarafından yoğun biçimde eleştirilmiştir. Zira AB, kendini hukuk topluluğu olarak tanımlamakta oldukça isteklidir ve uluslararası hukuku bir değer olarak yerleştirmekten yanadır (NICOLAYSEN, 2004: 348-360). AB'nin hukuka verdiği önemle, müdahalecilik politikası arasında nasıl bir denge kuracağı oldukça önemlidir.

Belge ikinci stratejik amaç olarak, AB'nin komşularıyla ilişkilerini iyileştirip geliştirmesi noktasına vurgu yapmaktadır. Buna göre, güvenlik ve refahın sadece AB'nin sınırı içinde kalması amaçlanmamalıdır. Komşu ülkelerin de bundan belli bir pay alması AB'nin çıkarına olan bir iyileşme olacaktır. Böylece AB bir blok görünümü niteliğinden kurtulabileceği gibi, etrafında da demokrasilerle yönetilen devletlerin oluşturduğu / oluşturacağı bir barış kuşağının meydana gelmesine de katkı sağlamış olacaktır. Bu bağlamda Doğu Avrupa ve Akdeniz ülkeleri zikredilmiştir. Bu ülkelerle geliştirilen iyi ilişkilere atıf yapılmış ve AB'nin bu yönde yaptığı çalışmaları sürdüreceği belirtilmiştir. Filistin sorununun çözümü, Yakındoğu'daki diğer problemlerin çözümünü de kolaylaştıracaktır. Aksi takdirde sorunlarda bir sürekliliğin olacağı belirtilmektedir. Güney Akdeniz bölgesindeki sosyal sorunların, bölgesel güvenlik problemlerine yol açabileceği hususuna da dikkat çekilmiştir. Bilindiği gibi AB, ABD'den nispeten bağımsız bir Yakındoğu politikası

geliştirmiş ve uzun süredir bu çizgisini korumuştur (PERTHES, 2004; KRELL, 2004; ASSEBURG, 2003). Yakındoğu sorunlarının temelinde İsrail-Filistin çatışması görülmüştür. Bu çatışmada AB daha çok Araplarla dayanışırken, ABD de İsrail'i desteklemiştir. ABD, İsrail'in güvenlik kaygılarına anlayış gösterip, yürüttüğü yanlış politikalara göz yumarken; AB, Filistinlilerin içinde buldukları dramatik duruma daha duyarlı yaklaşmıştır.

Bir diğer önemli gelişme olarak kaydetmek gerekir ki AB, Yakındoğu'daki gelişmelerin belirlenmesini ABD'ye bırakmanın tehlikeli sonuçlarından endişe duymuş olmalıdır. ABD Irak müdahalesi sonrası "Büyük Ortadoğu" (*Greater Middle East*) kavramı ile yeni bir inisiyatif başlatmış ve bölgeyi yeni siyaset gerekleri doğrultusunda biçimlendirme çabasını uygulamaya koymuştur. Bu çerçevede ABD sadece Irak'ın yeniden yapılanması için 18-19 milyar ABD Doları ayırmıştır (GAERBER, 2004: 87-110). AB, gelişmelerin dışında kalma endişesi içine girmiş ve 22 Mart 2004'de "AB-Akdeniz ve Ortadoğu Stratejik Ortaklığı" başlıklı bir taslak belge çıkarmıştır. AB böylece bölgesel gelişmeler ve AB güvenlik sorunu bağlamında ilgisini ortaya koymuştur. Belge, 1995 AB-Akdeniz-Yakındoğu diyalogu çerçevesinde Barcelona-Sürecinin devamı niteliğinde gözükmekle beraber, çıkarılan Avrupa Güvenlik Stratejisine göndermede bulunarak, ortak barış, istikrar ve refah bölgesi niyeti vurgulanmıştır. Ancak mali boyut üzerinde herhangi bir rakam verilmemiştir

Belgenin üçüncü stratejik amaç olarak üzerinde durduğu husus, uluslararası düzenin çok taraflı ilişkilere ve hukuka dayalı olarak biçimlendirilmesi gerektiği önermesidir. Küreselleşen bir dünyada karşılıklı bağımlılık arttığına göre, buna muhatap olan aktörlerin de söz konusu sürece katılımı mümkün olmalıdır. Böylece daha güçlü ve sağlıklı bir uluslararası topluluğun oluşturulacağı düşünülmüştür. Katılımcılar, hukuki normları bilmeleri nedeniyle, bu normlara uymaya çalışacaklardır. Hukuk dışı davranışlar, yine çok taraflı mekanizmalar çerçevesinde denetim altına alınabilecektir. Ancak uluslararası hukuk yeni koşullara göre yeniden düzenlenmelidir. U çağrıyla rağmen belge, nelerin düzeltilmesi gerektiği noktasına değinmemiştir. Uluslararası kuruluşların güçlendirilmesi gerekmektedir. Küresel önemde bir kuruluş olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve BM'nin uluslararası güvenlikte oynadığı rol üzerinde durulmuştur. Zira BM kararları uluslararası hukukun genel çerçevesi ve temelini oluştururken, BM Güvenlik Konseyi de uluslararası barış ve güvenlikten birinci derecede sorumlu çok taraflı bir örgüttür. BM çok taraflılık ve dünya düzeninin merkezini oluşturmaktadır / oluşturmalıdır. Bu nedenle Avrupa güvenlik politikasının önceliklerinden biri, BM'yi güçlendirmek ve böylece BM'nin kendinden beklenen rolü başarılı şekilde oynayabilmesini sağlamaktır.

Uluslararası kurumlar, antlaşma ve rejimler, uluslararası istikrar ve barışa yönelik tehditleri bertaraf edebilecek en önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir. Transatlantik ilişkileri de bu çerçevede zikredilmiştir. Mevcut uluslararası sistemin temeli olarak transatlantik ilişkileri sayılmış ve bu ilişkilerin uluslararası hukuki normlara göre biçimlendiğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla müreffeh ve barışın egemen olduğu bir dünya düzeni için uluslararası ve bölgesel örgütlerin önemli olduğunun altı çizilmiştir. Belge, yine Liberal Kurumsalcı ekole sadık kalarak, uluslararası düzenin sağlanmasında ticari ve ekonomik ilişkilerin ve bunları kolaylaştıran küresel ve bölgesel örgütlerin önemini altını çizmiştir. Bu hususta AB güvenlik stratejisi açık bir biçimde ABD ulusal güvenlik stratejisinden farklılaşmıştır. ABD, küresel düzeyde muhtemel bir meydan okuyucu devletin ortaya çıkarak ABD üstünlüğünü tartışma konusu yapmasına toleranslı davranmayacağını; böyle bir gücün ortaya çıkışının eldeki imkanlar seferber edilerek engellenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylece uluslararası sistemin ABD öncülüğünde tek kutuplu hale gelmesini savunmuştur. Bunun daha istikrarlı bir uluslararası sistem anlamına geldiği öne sürülmüştür (WOHLFORTH, 1999: 5-41). ABD'nin bu eğilimi esasen kuruluşundan beri mevcuttur (SCHWEIGLER, 2004: 410-506). Halbuki AB, gelişimi itibariyle, eşit üyeler arası çok taraflı ilişkilerin bir örneği olmuştur. AB'nin bu deneyimini küresel düzeye tahvil ederek, dünya düzenininin eşit güçler tarafından oluşturulmasına katkı sağlayabilecektir. Bu da daha istikrarlı ve barışçı bir dünya düzeni anlamına gelecektir.

Belgede, Haydut Devletler (*rogue states*) olarak nitelenen devletlere doğrudan atıf yapılmamıştır. Ancak çok taraflı ilişkiler çerçevesinde söz konusu devletlerin, uluslararası devletler camiasına kazandırılması için çaba sarf edileceği ve bunun için gerekli diplomatik çabaların gösterileceği, ortaya konulan konseptten anlaşılmaktadır. Haydut devletlerin ıslah edilmeleri için askeri önlemlerden ziyade, diğer araçları kullanmanın uygun olduğu varsayılmaktadır. Askeri yaptırımlara sıkça başvurunun, mevcut uluslararası sistemin meşruiyetini ortadan kaldıracığı ve devletler sisteminin bir kaosa düşebileceğine işaret edilmektedir. Bu nedenle hukuki değerlerin, devlet ve diğer aktörlerin davranışlarını belirlemesine özen gösterilmelidir. Hukuki değerlerin aşındırılmaması, tam tersine güçlendirilmesi, sağlıklı ve meşru bir uluslararası sistemin zorunlu unsurlarından sayılmaktadır. Belgenin üçüncü bölümü, küresel tehdit ve güvenlik gelişmelerinin Avrupa politikasına etkisi ve ne yapılması gerektiği hususlarına yer vermiştir.

2. 3. Avrupa Politikasına Etkiler

Belgenin bu bölümünde ele alınan başlıca hususlar; AB'nin ortak bir stratejik kültür geliştirmesi gereği; kriz önleyici kapasite ve hızlı hareket yeteneğinin güçlendirilmesi; sivil kriz yönetiminin geliştirilmesi; krizlere müdahale sürecinde askeri ve sivil unsurların harmanlanarak, daha etkili hale getirilmesi; sorunların çözümünde bir araç olarak diplomasinin etkinleştirilmesi, AB ve NATO ilişkileri ve önemli devletlerle stratejik ortaklıklar geliştirilmesi çağrısıdır.

AB'nin Balkanlarda başarılı kriz yönetimi üzerinde özellikle durulmuş ve AB'nin neler başarabileceğine örnek gösterilmiştir. Üye devletlerin, ortak bir tutum benimsemeleri halinde, benzer başarıların diğer bölgelerde de elde edilebileceği vurgulanmıştır. Ortak bir kültür, bilinç ve irade ile AB'nin, krizlerin yönetimi ve aşılmasında potansiyelini değerlendirebileceği yinelenmiştir. AB'nin uluslararası siyaset ve güvenlik aktörü olarak gerçekleştirdiği diğer ilerlemelere de değinilmiştir. Yukarıda belirtilen tehdit ve tehlikeleri bertaraf etmek için, AB'nin potansiyelini kullanması ve hareket yeteneğini geliştirmesi gerektiği üzerinde özellikle durulmuştur. Kısacası AB, kendini sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel güvenlikten sorumlu bir aktör olarak tanımlamıştır. Küresel bir görevi ifa etmek için gerekli donanımın, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası araçlarının güçlendirilmesi ve amaca uygun diğer mekanizmalarla donatılması istenmiştir. Böylece AB, Avrupa güvenliğine temel katkıyı yapabileceğini düşünmektedir.

AB, toplam olarak 160 milyar Euro savunma harcaması ve iki milyona yakın askeri personeliyle bir savunma gücü kurabileceği gibi, etkin müdahale araçları ihdas edebilme potansiyeline sahiptir (REITER, 2004: 26-31). Ne var ki bu potansiyel, henüz AB kurumları çerçevesinde değil, ulusal devletler yetkisinde değerlendirilmektedir. Belge eldeki potansiyeli, eş zamanlı olarak gerçekleştirilecek birkaç operasyonda kullanılacak nitelikte görmektedir. AB, ortak bir stratejik kültürün benimsenmesiyle, bu potansiyeli daha etkin olarak değerlendirebileceğini düşünmektedir. Ancak, AB henüz belirtilen aşamadan oldukça uzaktır. AB önemli bir kriz yönetimi veya krize müdahale gerçekleştirmemiştir. Bugüne kadar, ya ABD ile veya BM ile dayanışarak, bazı sorumluluklar üstlenmiştir. Bununla beraber AB, diplomatik araçların akıllıca kullanılmasıyla bazı siyasi amaçlarına ulaşabileceğini de kabul etmektedir.

Belgede AB'nin diplomatik düzeyde aktif olması istenmekte ve ulusal devletlerin bu alanda yetkilerini AB yararına kısıtlaması beklenmektedir. Diploması, askeri ve savunma düzeyinde bütünleşmeye göre hem daha kolay, hem de daha az masraflı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bir başka anlatımla, yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak için işbirliği ve maliyeti düşük

çözüm yollarına başvurulmalıdır. Dış ilişkilerin harmanlanarak, aynı siyasi amaç ve gündeme yöneltilmesi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda dış ticaret, kalkınma yardımı, dış ve güvenlik politikalarının koordinasyonun sağlanması gereği belirtilmiştir.

Belgede AB, Atlantığın öte yakasıyla sürdürülen ilişkilere olumlu göndermeler yapmakla beraber, dünya siyasetinde diğer güç merkezleriyle de iyi ilişkiler kurarak, belirtilen amaçlara daha kolay ulaşılabileceği kanısındadır. Böylece AB'nin de "eşit üye" statüsü ile yer alabileceği daha barışçı ve istikrarlı olduğu/olacağı varsayılan çok kutuplu bir dünya düzeninin tesis edilmesi de sağlanmış olacaktır. Bu nedenle çok taraflı ilişkilerin üzerinde sıkça durulmuştur. Dolayısıyla AB'nin, sadece ABD ile değil, aynı zamanda Kanada, Rusya, Japonya, Çin ve Hindistan'la da yeni ortaklıklar geliştirmesi gerekmektedir. Belgede bu devletlerin isim olarak anılması, AB'nin kendi projesine destek bulma çabasının bir ürünü olduğu kadar, günümüzde oynadığı ve gelecekte de oynayacağı muhtemel önemli roller nedeniyle olmalıdır.

Belge Avrupa güvenliği yararına elli yılı aşan bir sürede etkin olan Türkiye'ye yer vermemiş, aksine Batı Avrupa için Soğuk Savaş boyunca bir tehdit unsuru olarak konumlanan Rusya'ya önemli bir ortak olarak gönderme yapmıştır. Bu da esasen Türkiye'yi yakından ilgilendiren bir husustur.

3. Avrupa Güvenliği ve Türkiye

Yukarıda belirtildiği gibi, Strateji Belgesinde Türkiye'ye yer verilmemiştir. Ancak Rusya'nın Avrupa güvenliği için öneminin altı çizilmiştir. Diğer taraftan Rusya'ya bir AB üyelik perspektifi verilmeyerek ayrı bir Rusya Stratejisi kabul edilirken (EU-RUSSIA SUMMIT 2005; MOMMSEN, 2004: 483-502), Türkiye'nin AB'ye tam üye olabileceği kabul edilmiştir. Buna rağmen belgede Türkiye'ye atıf yapılmaması, ya üyelik müzakerelerinde Ankara'nın elini güçlendirmekten kaçınmak veya Rusya'nın öncelenmesi ve Türkiye'nin AB güvenliğine muhtemel katkısının zayıf olacağı kabulüne dayanmaktadır. Bu da kanımızca tartışılması gereken önemli bir husustur. Gerçi belgede Balkanlar, Akdeniz Çevresi, Yakın Doğu ve Kafkasya bölgeleri Avrupa güvenliği için duyarlı bölgeler olarak sıralanmıştır. Belirtilen bölgelerin Türk güvenliği için de önemli olduğu kuşkusuzdur. Türkiye belirtilen bölgeler kavşağında bulunan bir ülkedir ve Avrupa gelişmelerinden etkilendiği gibi, söz konusu bölge güvenliğini de etkileyebilecek potansiyele sahiptir.

Belgede Türkiye'ye doğrudan bir atıf yapılmamasını ve Türkiye üyeliğinden bahsedilmemesini bir talihsizlik olarak belirtmek gerekir. Türkiye'ye ilişkin doğrudan bir gönderme söz konusu olmamasına rağmen, AB'nin stratejik nedenlerden ötürü Türkiye'ye yakın ilgi duyduğu da

bilinmektedir (BAĞCI, 2000: 5-25). Üyelik başvurusundan bağımsız olarak, Türkiye'nin Avrupa güvenliği için oldukça önemli olduğuna kuşku yoktur. Rusya'nın yanında Türkiye'ye de bir türlü yer verilmesi uygun olurdu. AB'nin Rusya'yı Türkiye'ye yeğlemesi Türkiye için yeni güvenlik bunalımlarına ve risklerine yol açacaktır. AB, güvenlik politikasında Rusya'yı ortak olarak seçmekle, Türkiye'nin ABD güvencesine daha bağımlı kalmasına yol açacaktır. Zira ABD, tüm iyi ilişkilere rağmen, Rusya'nın eski Sovyet topraklarında, özellikle Kafkasya ve Orta Asya'daki davranışlarını disipline ederken (SAGORSKI, 329-342), Türkiye'yi belli bir biçimde öncelemektedir.

Rusya'nın gelişme ve güçlenmesi, çoğu zaman Türkiye ve Türk halkları aleyhine bir seyir izlemiştir. Rusya ve Türkiye, özellikle XIX. yüzyıldan beri, Batı Avrupa güç dengesinden yararlanmak için birbirleriyle oldukça çetin bir yarış ve rekabet içinde olmuşlardır. Önemli Avrupa devletlerinin, Rusya'yı bir partner olarak tercih etmeleri, her zaman Türkiye aleyhine bir gelişme olmuştur. Bu nedenle de Türkiye Batı devletler sistemine girme çabası içinde olmuştur. Batı devletler sisteminin en güçlü aktörüyle de özel ilişkiler geliştirmeye ayrı bir önem vermiştir (ÇOMAK, 2005; SANDER, 2000: 273-286). Böylece Rusya, önce Batı Avrupa, daha sonra ABD ile kurulan bağlarla dengelenerek, bu devletin Türkiye üzerinde yol açtığı güvenlik bunalımı aşılıma çalışılmıştır.

Türkiye, belgede sözü edilen çok taraflı ilişkileri güçlendirme ve çok kutuplu bir dünya düzeninin oluşumuna katkı sağlayacak bir aktör olduğu gibi, güçlü askeri varlığı ile, Avrupa'nın çevresinde oluşabilecek krizlere aktif müdahale edebilecek kapasiteye de sahiptir. Türkiye, güvenlik ve stratejik olarak Asya-Avrupa-Afrika kavşağındadır. Türkiye'nin tercihi, Transatlantik ve Avrupa kurumları ve AB yapıları içinde yer alarak, ulusal gelişmesini ileri götürmekten yanadır. Ancak AB'nin, Türkiye'nin söz konusu eğilimini kırması halinde, Türkiye AB'ye yabancılaşarak, ABD ile olduğu gibi Rusya ve diğer güç merkezleriyle de başarılı bir ilişki geliştirecek konumdadır.

Türkiye, tüm iddia ve endişelere rağmen, bir bölgesel düzenleyici güç olarak Yakındoğu, Orta Asya ve Kafkasya'da etkin olma iddiasında değildir. Türkiye, Transatlantik egemenliğinde bulunan uluslararası sistemin pekiştirilmesi amacıyla, söz konusu bölgelerde aktif olmaktadır ve ulusal gücünü transatlantik ve Avrupa kurumları çerçevesinde inşa etmekten yanadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin çevre bölgelerdeki etki ve etkileme potansiyelinin değerlendirilme becerisi, AB karar vericilerinin insiyatifi veya zafiyetine bağlı kalacak gibi gözükmemektedir.

AB'nin, Türkiye gibi bir gücü içine alarak, bütünleşme politikasını ileriye taşımakta güçlüklerle karşılaşabileceği endişesi henüz ortadan kalkmış değildir. AB'de bazı çevreler (WEHLER, 2004: 6-8; REITER, 2004a),

Türkiye'nin üyeliği ile AB'nin sınırlarının genişleyeceğini, bu genişlemenin AB'yi yeni istikrarsız cephelerle yüz yüze bırakacağını; dahası, Türkiye'nin AB üyesi olması sonrası, ulusal gücünü, nüfuzunu çevre bölgelere yayarak inşa edeceğini, bunun da doğal olarak en azından Rusya'nın tepkisini çekeceğini ve böylece AB-Rusya ilişkileri gerginleşerek, Avrupa'da güvensiz bir ortamın yaratılacağını ileri sürmektedirler. Türkiye'nin üyeliğinin maliyetli olması nedeniyle, AB sürecinin dışında tutulması gerektiği tavsiye edilmektedir. Türkiye'nin Avrupa kurumları içinde ekonomik gelişmesini ileriye taşıması ve güçlenmesinin, AB çıkarlarına uygun düşmeyeceği kuşkuyla sürmektedir.

AB, Türkiye'nin jeopolitik değerini belli bir biçimde kavramakla birlikte, bunu değerlendirebilecek yetenekten yoksun gözükmektedir. Halbuki belgede Avrupa güvenliği için mümkün endişe kaynağı olarak AB'nin enerji kaynaklarına olan bağımlılığı vurgulanmıştır. Türkiye ise, bir enerji koridoru ülkesi haline gelmiştir / gelmektedir. Türkiye'nin katkısıyla AB, enerji sıkıntısını aşabilir. Ne var ki AB, enerji ihtiyacını Türkiye üzerinde değil, Rusya'dan ve Rusya üzerinden sağlamak gibi bir eğilim içindedir (RUEHL, 2005; SCHNEIDER, 2005; GOETZ, 2004; NÖTZOLD, 2005). AB, Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya'ya yeniden yayılması ve bölgede denetim kurmasını verili bir durum olarak kabul etmiş gibi gözükmektedir (MÜLLER / ULBACH, 2001). Oysa ki, Kafkasya ve Hazar Denizi kaynakları pekala Türkiye üzerinden Avrupa'ya kazandırılabilir. AB, bu açıdan Türkiye'nin önemini ABD ölçüsünde kavramış değildir ve Türkiye'ye yönelik kuşkuğunu kıramamıştır.

Türkiye'nin, AB içinde güçlenmesiyle, Fransa, İngiltere ve Almanya ölçüsünde bir önem elde ederek, AB gelişme yönünü etkileyip değiştirebileceği, belki de tıkayabileceği endişesi henüz aşılmamıştır ve güncelliğini korumaktadır. Türkiye'nin, AB'yi bir kaldıraç olarak kullanarak, Kafkasya, Orta Asya, Yakındoğu ve Balkanlarda nüfuzunu pekiştireceği ve bunun da mutlaka Avrupa çıkarlarıyla uyumlu olmayabileceği varsayımı, Türkiye'ye karşı duyulan güvensizliği beslemektedir. Türkiye'nin Avrupa sürecinden muhtemel dışlanması, esasen AB'nin entegrasyon sınırlarını göstereceği gibi, strateji belgesinde resmedilen bir küresel aktör olma hevesinin de sınırlarını göstermektedir (NUSSBAUMER, 2004).

Sonuç

Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesi, ortak bir strateji kültürü oluşturma, ortak tehdit algılama ve çıkar tanımlaması yönünde atılmış önemli bir adımdır. Ancak AB'nin ortak bir strateji kültürü, algılama ve çıkar tanımlamasına ulaştığını ileri sürmek henüz erkendir. Belgenin, AB ve AB devletleri üzerinde nasıl bir etki bırakacağı belirsizliğini korumaktadır. AB üyeleri, bir taraftan

kendi kaynaklarıyla önemli tehdit ve tehlikeleri bertaraf edemeyeceklerinin bilincindedirler. Diğer taraftan da, ulusal çıkarı aşan, AB ortak çıkarını yeğleyecek özveriden de uzak gözükmetedirler. Bununla beraber, AB bölgesel ve küresel gelişmeleri biçimlendirecek aygıt ve mekanizmaların oluşturulmasında oldukça kararlı adımlar atmıştır. Ancak, müdahalecilik politikasının gelecekte alacağı biçimin ne olacağı ve nasıl bir işlev göreceği, özellikle ABD stratejisinden nasıl farklılaşacağı gibi hususlar belirsizliğini korumaktadır.

Irak sorunu etrafında ortaya çıkan AB'nin bölünmüşlüğü, ortak bir stratejik kültürün oluşturulması yönünde ortaya konulan belge ile aşılma istenmiştir. AB, küresel bir aktör olma iradesini deklare ederken, ABD'ye karşı bir alternatif olmadığını, ABD'nin yanında, ama eşit düzeyde bir aktör olma arzusunu yinelemiştir. Daha istikrarlı ve barışçı olacağı varsayılan çok kutuplu bir dünya düzeni oluşumuna Avrupa'nın katkısının olacağı güçlü şekilde vurgulanmıştır. Böylece belge, güvenlik tehdit algılamalarında ve kriz bölgelerine müdahale gibi bazı çözüm önerilerinde ABD örneğini izlerken, dünya düzeni tasarısında ABD'den farklılaşmıştır. Esasen müdahale politikasında ekonomik ve sivil unsurların altını çizmesi dolayısıyla da ABD'den ayrılmıştır. Ancak dünya düzeninin biçimlendirilmesi, savunmanın kendi toprakları dışında başlatılması gibi hususlar, ABD örneğinden farklı değildir.

Belgede Türkiye'ye ilişkin hiç bir atıf yapılmamıştır. Halbuki belgede refah ve güvenliğin Avrupa ve çevresine yayılarak, Avrupa'da yeni ayırım çizgilerinin oluşmaması gerektiği belirtilmiştir. Buna rağmen, Türkiye'ye yer verilmemesi oldukça ilginç bir husustur. Oysa ki belgede ortaya konulan AB'nin stratejik vizyonu, Türkiye'nin katkısıyla daha uygun koşullarda gerçekleştirilebilirdi. Zira Türkiye, Avrupa ve çevresinin istikrar kazanmasını, ulusal güvenlik politikasının bir parçası olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin, belgede stratejik üye statüsü veya ortaklıklar çerçevesinde yer alması uygun olurdu. Zira AB belgede, sadece Kıta Avrupa'sı veya Batı Avrupa ile kendini sınırlandırmamakta, çevre bölgeler ve bölgesel örgütlerle de yakın ilişki geliştirmenin Avrupa güvenlik çıkarları açısından lüzumu üzerinde durmaktadır. Türkiye belgede zikredilen Barcelona süreci içinde yer aldığı gibi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Ekonomik İşbirliği Örgütü ve İslam Konferansı Örgütü gibi bölgesel örgütlerin de etkili bir üyesidir. Bu nedenle Türkiye AB'nin Avrupa güvenlik politikasını etkileyebileceğine, bölgeler arası çatışma ve çekişmelerde aracılık üstlenerek istikrar sağlayabileceğine kuşku yoktur. Ancak AB'nin tercihi önemlidir. Türkiye ile üyelik müzakereleri başlatılsa bile, bunun nasıl sonuçlanacağı belirsizliğini korumaktadır. AB, bu konuda herhangi bir yükümlülük altına girmemiştir. Bu nedenle Türkiye, AB dışında, diğer dış politika seçeneklerini saklı tutmalıdır.

Kaynakça

- ABAM (2004), AB Anayasası Taslak Metni: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/Europa/verfassungsentwurf2004.pdf> (27. 08. 2005).
- ABGSB (2003) AB Güvenlik Strateji Belgesi: "Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa. Avrupa Güvenlik Stratejisi," Brüksel, 12. 12. 2003. (<http://ue.eu.int/solana/docs/031208ESSIIDE.pdf>) (Erişim: 28. 12. 2004).
- ASSEBURG, Muriel (2003), "Die EU und der Friedensprozeß im Nahen Osten" ve "Materialsammlung zum Friedensprozeß im Nahen Osten Anlageband zur SWP-Studie 2003/S 28," *Die EU und der Friedensprozeß im Nahen Osten* (Berlin: SWP-Studie, Temmuz).
- ARSAVA, A. Füsün (1998/1999), "AB Hukukunda Yurttaşlık Kavramı," *KOÜHF Dergisi*, (Sayı: 2): 293-304.
- ARSAVA, A. Füsün (2003), *Nice Anlaşması Sonrasında Avrupa Birliği'nin Geleceği* (Ankara: Ankara Üniversitesi ATAUM).
- ATAÖV, Türkaya (2003), *11 Eylül: Terörle Savaş mı, Bahane mi?* (İst.: Alkım Yayınevi).
- BAĞCI, Hüseyin (2000), "Die Probleme der türkischen 'Grand Strategy' in einer sich veränderten Sicherheitsumwelt: Gestern und Heute," *Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik*, (1): 5-25.
- BRZEZINSKI, Zbigniew (1997), *Die einzige Weltmacht* (Weilheim/Berlin).
- ÇAYHAN, Esra (2002), "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye," *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (3): 42-55.
- ÇOMAK, Hasret (2005), "Rusya Faktörü ve Üç Boyutlu Dış Politika," *Stratejik Öngörü Dergisi* (Haziran).
- DEDEOĞLU, Beril (2004), "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birtelliğine," *Uluslararası İlişkiler Dergisi* (Sayı 4, Kış).
- EHRHART, Hans-Georg (2004), "Abschied vom Leitbild "Zivilmacht"? Konzepte zur EU-Sicherheitspolitik nach dem Irak-Krieg," VARWICK, Johannes / KNELANGEN, Wolfgang (Hg.), *Neues Europa - alte EU?* (Opladen:Verlag Leske und Budrich): 149-163.
- EU-RUSSIA SUMMIT (2005), Fifteenth EU-Russia Summit, Road Maps (Moscow, 10 Mayıs 2005). (http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/84815.pdf) Erişim: 28. 08. 2005. (http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/com_strat/russia_99.pdf) Erişim: 28. 08. 2005).
- GAERBER, Andrae (2004), "Transatlantische Initiative für Mittleren Osten und Nordafrika -eine unvollstaendige Agenda," *Internationale Politik und Gesellschaft* (Sayı 4, Berlin).
- GE (2005), Gemeinsame Erklarung des Deutsch-Französischen Verteidigungs- und Sicherheitsrats, 26. 04. 2005, (<http://www.bundesregierung.de>) (Erişim: 27. 08. 2005).
- GNESOTTO, Nicole (2005) (Hg.), *Die Sicherheits- und Verteidigungspolitik der EU*, Institute für Sicherheitsstudien der EU, Paris.
- GOETZ, Roland (2004), "Rußlands Energiestrategie und die Energieversorgung Europas," (Berlin: SWP-Studie, Mart).
- HACKE, Christian (2004), "Die europäische Verfassung: Katalysator für mehr außen und sicherheitspolitische Gemeinsamkeiten?," *Politische Studien* (Eylül-Ekim): 63-71.
- HILZ, Wolfram (2005), "Die Sicherheitspolitik des europäischen Führungstrios," *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 38-39.
- HAFTENDORN, Helga (2005), "Atlantische Bündnis in der Anpassungskrise" (Berl.: SWP-Studie, Şub.): 9-10.
- HAINÉ, Jean-Yves (2005), "ESVP und NATO," GNESETTO, N. (Hg.): 155-170.
- HEISE, Volker (2005), *Militärliche Integration in Europa* (Berlin: SWP-Studie, Eylül).
- HERACLIDES, Alexes (2002), Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike," *Türkiye: Türk- Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları* (İst.: İletişim) (Çev. Herkül Millas ve Mihalis Vasilyadis).

- KARAOSMANOĞLU, Ali L. (2001), "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği Açısından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri," *Doğu Batı*, (No: 14): 156-166.
- KARAOSMANOĞLU, Ali L. (2003), "Transatlantik Çatlağı: Değişen Kimlikler," *Doğu-Batı Düşünce Dergisi* 23 (Mayıs-Haziran-Temmuz): 175-183.
- KLEIN, Nadia / WESSELS, Wolfgang (2004), "Eine Stimme, zwei Hüte -viele Pioniere? Die Gemeinsame Aussen und -Sicherheitspolitik nach dem EU-Konvent," *Welttrends* 42 (İlkbahar): 11-26.
- KUEBART, Jan / MAEDLER, Tilo (1999), "Globale Intervention oder Sicherheit in und für Europa. Zur zukünftigen Rolle der NATO," *Soldat und Technik* (6): 331-335.
- KRAUSE, Joachim (2004), "Multilateralism: Behind European Views," *The Washington Quarterly*, (İlkbahar): 43-59.
- KRELL, Gert (2004), "Die USA, Israel und der Nahost-Konflikt," Studie über Demokratische Außenpolitik im 20. Jahrhundert, (Frankfurt/M.: HSFK-Report Nr. 14).
- MATHIOPOULOS, Margarita (1998), "Die USA und Europa als globale Akteure im 21. Jahrhundert," *Aussenpolitik*, 2/1998: 41-57.
- MOMMSEN, Margerata (2004), "Die EU und Russland," WEIDENFELD, Werner (ed), *Europa Handbuch* (Bonn: BPB): 483-502.
- MÜLLER, Harald (2003), *Nukleare Krisen und transatlantischer Dissens* (Frankfurt/M.: HSFK Report 9/2003).
- MÜLLER, Friedeman / Ulbach, Uwe (2001), *Persischer Golf, Kaspisches Meer und Kaukasus* (Berlin: SWP-Studie, Ocak).
- NATO(2001), 'Kampf und Terrorismus,' <http://www.nato.int/germany/docu/k011218d.html> (Er.: 17.7.2005).
- NICOLAYSEN, Giseala (2004), "Die Europaeische Union als Rechtsgemeinschaft," Weidebfield, W. (Hg), *Europa Handbuch* (Bonn: BPB): 348-360.
- NUSSBAUMER, Heinz (2004), "Wo endet Europa? Vom Umgang der Europäischen Union mit der Türkei," Vortrag vor der "Orientgesellschaft Hammer-Purgstall" am 18. 12. 2004 in der Diplomatischen Akademie Wien. <http://www.da-vienna.ac.at/userfiles/nussbaumer.pdf> (Erişim: 12. 08. 2005).
- ORAN, B. (1996), "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar," *SBF Dergisi* (Cilt: 51 Sayı: 1-4): 353-370.
- ORTEGA, Martin (2005), "Über Petersberg hinaus: Welche militaerische Missonen für die EU?," GNESOTTO, N. (Hg.) : 87-104.
- PERTHES, Volker (2004), *Europa und Amerikas Greater Middle East* (Berlin: SWP Aktuell 5, Şubat).
- POWELL, Colin L. (2004), "A Strategy of Partnerships," *Foreign Affairs*, (Ocak/Şubat).
- REITER, Eric (2004), "Die Sicherheitsstrategie der EU," *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B 3-4 : 26-31.
- REITER, Eric (2004a), "Die Situation der EU in ihrer geplanten strategischen Überdehnung - Sicherheitspolitische und strategische Aspekte eines Beitritts der Türkei zur EU," (Arbeitspapier des Österreichischen Instituts für Europaeische Sicherheitspolitik Wien, Aralık).
- RUELHL, Lothar (2005), "Sicherheitspartner Türkei. Geopolitik, Strategie und europäische Interessen," *Sicherheitspolitik des Bundesministeriums für Landesverteidigung* (Wien) (Nisan).
- RUMMEL, Reinhard (2005), "Die EU - eine Präventionsmacht?," JAEGER, Thomas / HÖSE, Alexander / OPPERMAN, Kai (ed.), *Die Sicherheitsstrategien Europas und der USA Transatlantische Entwürfe für eine Weltordnungspolitik* (Baden-Baden: Nomos V. G.): 169-197.
- RUMMEL, Reinhard (2005)a, "Der zivile Gehalt der Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik," SCHRÖTER, Lothar (ed.), *Europa und Militär - Europäische Friedenspolitik oder Militarisierung der EU?* (Schkeuditz): 83-105.

- RUMMEL, Reinhard (2004), "Europäische Mitverantwortung für globale Sicherheit," REINHARD C. Meier-Walser (ed.) *Gemeinsam sicher? Vision und Realität europäischer Sicherheitspolitik* (München): 119-143.
- RUMMEL, Reinhard (2004)a, "Soft-Power EU - Interventionspolitik mit zivilen Mitteln," EHRHART, Hans-Georg / SCHMITT, Burkard (Hg.), *Die Sicherheitspolitik der EU im Werden* (Baden-Baden: Nomos V. G.): 259-279.
- RUMMEL, Reinhard (2003), *Konfliktprävention: Etikett oder Markenzeichen europäischer Interventionspolitik* (Berlin: SWP-Studie, Kasım).
- SAGORSKI, Andrej (2000), "Entwicklung der russisch-amerikanischen Beziehungen," GORZKA, Gabriele. / SCHULZE, Peter, (Hg.), *Wohin steuert Russland unter Putin?* (Frankfurt: Campus V.): 329-342.
- SANDER, Oral (2000), "Siyasi Tarih," *İlkçağlardan 1918'e* (Ankara: İmge).
- SCHMIDT-RADEFELDT, Roman (2005), "Die Weiterentwicklung der Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik im EU-Verfassungsvertrag: Auf dem Weg zu einer europäischen Armee?," (Dusseldorf: DIAS-Analyse Nr. 13, Nisan).
- SCHNECKENER, Ulrich (2004), (Hg.), *States at Risks. Fragile Staaten als Sicherheits- und Entwicklungsproblem* (Belin: SWP-Studie, Kasım): 188-194.
- SIEDSCHLAG, Alexander (2004), "Möglichkeiten und Grenzen einer Harmonisierung der europäischen Entscheidungsstrukturen im ESVP-Bereich," Belin, (Ocak). (www.siedschlag.de/vu/esvp.pdf) (Erişim: 23. 08. 2005).
- SCHNEIDER, Eberhard (2005), "Die Europäische Union und Rußland im 21. Jahrhundert Interessen beider Seiten," (Berlin: SWP-Diskussionspapier, Mayıs).
- SCHRADER, Lutz (2004), "Europas Antwort auf Bushs Grand Strategy," *Welttrends* 42 (İlkbahar): 37-50.
- SCHUBERT, Kurt (2000), "Auf dem Weg zu neuen Formen der Staatlichkeit und zu einer neuen Qualität von Außenpolitik?," SCHUBERT, Kurt / MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela (Hg.), *Die Europäische Union als Akteur der Weltpolitik* (Opladen: Leske + Budrich): 9-26.
- SCHWEIGLER, Gerhard (2004), "Aussenpolitik der USA," Lösche, P. / von Loeffelholz, H. D. (Hg.), *Laenderbericht der USA* (Bonn: BPB): 410-506.
- THEILER, Olaf (2003), *Die NATO im Umbruch. Bündnisreform im Spannungsfeld konkurrierende Nationalinteressen* (Baden-Baden: Nomos V. G.).
- "U.S.-EU Summit joint declaration, statement address security challenges," (http://www.eu2005.lu/en/actualites/communiqués/2005/06/20ue_us04/index.htm). Erişim: 21. 08. 2005.
- USNSS (2002), (www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf) Erişim: 17. 5. 2004.
- ÜLGER, İrfan K. (2002), *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme* (Ankara: Gündoğan).
- WEHLER, Heinz-Ulrich (2004), "Verblendetes Harakiri : der Türkei-Beitritt zerstört die EU," *Aus Politik und Zeitgeschichte* (B 33-34): 6-8.
- WOHLFORTH, William C. (1999), "The Stability of a Unipolar World," *International Security* (Yaz): 5-41.